

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ορθή απονομή δικαιοσύνης. Συγκρότηση ποινικών δικαστηρίων»

ΓΑΣΤΕΡΑΤΟΥ Παναγιώτα του Ιωάννου (Α.Μ. 7116Μ073)

Επιβλέπων Καθηγητής : ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ

Αθήνα Φεβρουάριος 2018

Τριμελής Επιτροπή

Νικολόπουλος Ηλίας Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Μιχόπουλος Μιχαήλ Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Παπαρηγορίου Βλάσιος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright Παναγιώτα Γαστεράτου, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς την συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ (ΕΙΣΑΓΩΓΗ).....	5
1.ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ.....	6
Α) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ.....	6
Β) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΝ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ.....	11
Γ) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ.....	19
2. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΛΑΤΩΝΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.....	22
3. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ.....	29
4. Η ΠΟΛΥΣΗΜΑΝΤΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ.....	33
5. ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ.....	36
6. ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ.....	39
7. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 97 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.....	43

Α.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	44
Β.Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΑ ΤΡΙΜΕΛΗ ΕΦΕΤΕΙΑ ΚΑΚΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ.....	47
ΕΠΙΛΟΓΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	50
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Η έννοια της δικαιοσύνης είναι ένας όρος που έχει νομικές, αλλά και φιλοσοφικές προεκτάσεις. Από αρχαιοτάτων χρόνων απασχόλησε τους θεωρητικούς και διατυπώθηκαν πλείστες θεωρίες. Μάλιστα, στο όνομα αυτής ο Σωκράτης ήπια το κώνειο, πιστός στις ιδέες του και αποδεχόμενος την κρίση των 501 δικαστών του, και ας του έλειπαν μόλις 30 ψήφοι για την αθώωσή του.

Η υπόθεση του Σωκράτη εξακολουθεί μέχρι σήμερα και πιστεύω θα συνεχίσει να απασχολεί την παγκόσμια νομική κοινότητα αφού οι υπερασπιστές της ενοχής του ή της αθωότητάς του διαφωνούν.

Στην παρούσα εργασία, δεν θα μπορούσε να καταστεί δυνατή η φιλοσοφική και νομική εξάντληση του εν λόγω θέματος, ωστόσο γίνεται μία προσπάθεια, από πλευράς του γράφοντος, να αποτυπωθεί σε αδρές γραμμές το βασικό της περιεχόμενο. Αρχικώς, επιχειρείται η κοινωνιολογική προσέγγιση του θέματος αυτής, μέσω μιας σύντομης αναδρομής ανά τους αιώνες. Θα πρέπει επίσης να διευκρινιστεί ότι τη μελέτη δεν απασχολεί η φιλοσοφική ιδέα της δικαιοσύνης, αλλά η απονομή της δικαιοσύνης σε ένα κράτος δικαίου.

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν θα αφιερώσουμε μερικές γραμμές για τη θέση των δύο υψίστων φιλοσόφων της κλασικής αρχαιότητας και του παγκόσμιου πνεύματος, Πλάτωνα και Αριστοτέλη.

Καλόν θα ήταν βέβαια να ασχοληθώ και με τη Ρωμαϊκή περίοδο, αλλά έκρινα ότι η Ρωμαϊκή Δημοκρατία και μετέπειτα η Αυτοκρατορία συστηματοποίησαν τη νομική σκέψη με επιρροές μέχρι σήμερα, οπότε η εργασία αυτή θα λάμβανε ανεπίτρεπτο εύρος, αφού η περίοδος της Ρώμης απαιτεί τόμους καταγραφής.

Επειδή προσπάθεια του γράφοντος ήταν να επεξεργαστεί περισσότερο την απονομή της δικαιοσύνης κατά την περίοδο της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας(Σύνταγμα 1975/86/2001), λογικό ήταν να επικεντρωθώ στην περίοδο αυτή.

1.ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ.

A) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ.

Σε κάθε πολιτεία, σύμφωνα με τους κορυφαίους μελετητές και κοινωνιολόγους, σπουδαιότερο αγαθό για την ευδαιμονία αποτελεί η ορθή απονομή δικαιοσύνης, η εγκαθίδρυση επομένως ενός κράτους δικαίου, με μία εξουσία που να μπορεί να εγγυάται την ορθή και ανεμπόδιστη πρόσβαση στα κατοχυρωμένα από τον πολίτη δικαιώματα.

Παρ' όλα αυτά, η παρούσα φάση της ιστορίας, τουλάχιστον για τον λεγόμενο πολιτισμένο κόσμο τον οποίο έχουν ήδη προσδιορίσει ως δυτικό πολιτισμό, έχει να παρουσιάσει αξιοζήλευτη πρόοδο.

Η σπορά βέβαια έγινε στην Χερσόνησο του Αίμου, διότι η δικαιοσύνη και το δίκαιο δεν ήταν αντικείμενο μόνο της Αθηναϊκής Δημοκρατίας, αλλά ολοκλήρου του ελληνικού κόσμου. Απλώς η Αθήνα, ως ο πολιτικός αστέρας της πνευματικής Ελλάδας κατέχει, δικαίως, μέχρι σήμερα τα σκήπτρα του πολιτισμού αυτού.

Ο Αριστοφάνης σατιρίζει με μοναδικό τρόπο τη «ροπή» των Αθηναίων στη δικαιοσύνη και στα δικαστήρια. Το δίκαιο και η απονομή της δικαιοσύνης ήταν το βάθρο της Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Ο Ευριπίδης βροντοφωνούσε σε ένα κατάμεστο Διονυσιακό Θέατρο στη Μήδεια ότι το πρώτο καλό που είδε αυτή η Βάρβαρη ακολουθώντας τον Ιάσωνα στην πατρίδα του είναι οι νόμοι που δεν γίνονται με τη βία, αλλά με συμμετοχή του πολίτη και η χώρα του γνωρίζει τι σημαίνει δίκαιο και δικαιοσύνη σε αντίθεση με τη δική της που οι έννοιες αυτές ήταν άγνωστες.

Η εγκαθίδρυση ενός κράτους δικαίου, μέσα από μία διαδικασία ορθής απονομής της δικαιοσύνης αντικατοπτρίζει το ίδιο το πολίτευμα και την ομαλή λειτουργία του. Πιο συγκεκριμένα, η απονομή δικαιοσύνης είναι η αντανάκλαση της ίδιας της Πολιτείας. Μέσα από ιστορικές διαδικασίες και ατελείωτες κοινωνικές ζυμώσεις, που πολλές

φορές οδήγησαν και σε ρήξεις , αλλά και Επαναστάσεις, τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης έθεσαν αργά αλλά σταθερά και από ένα λίθο στην οικοδόμηση της έννοιας του κράτους δικαίου.

Μέχρι να φτάσει όμως ο δυτικός κόσμος στην δημιουργία ενός κράτους δικαίου, με τη σημερινή έννοια του όρου, πέρασε από «σαράντα κύματα» αφού ο μεσαίωνας δεν ήταν ένας κι μόνο αιώνας, αλλά μια περίπου χιλιετία. Και έφτασε βέβαια στον τελικό σκοπό όταν για της αναγεννήσεως και του διαφωτισμού ανακάλυψαν πάλι την κλασσική αρχαιότητα.

Γι' αυτό, οι έννοιες δικαιοσύνη , κοινωνική δικαιοσύνη και κράτος δικαίου συνεκτιμώνται και διαμορφώνουν το βασικό άξονα της παρούσας μελέτης . Θα πρέπει όμως να τεθεί εκ θεμελίων μια ειδοποιός διευκρίνιση για τον ορισμό της δικαιοσύνης και της κοινωνικής δικαιοσύνης¹ . Η κοινωνική δικαιοσύνη είναι μία κατεύθυνση του νόμου προς το κοινωνικό σύνολο και δεν μπορεί, αρχικά, να ταυτιστεί με την δικαιοσύνη στην αφηρημένη της μορφή.

Ο Αριστοτέλης στα ηθικά Νικομάχεια κάνει λόγο για γενική ή ολική δικαιοσύνη και για ιδιαίτερη ή μερική δικαιοσύνη. Στη μερική δικαιοσύνη κατατάσσει και την κοινωνική τοιαύτη, διότι όπως ρητά αναφέρει το δίκαιο δεν περιορίζεται μόνο στη δημιουργία και θεμελίωση του « ευ ζην», αλλά και στη διαφύλαξή του και περιφρούρησή του, γιατί πολλές φορές η κοινωνικότητα του ανθρώπου είναι αρνητική.

Ένα μεγάλο κεφάλαιο της κοινωνιολογίας έχει αφιερωθεί στην έννοια της δικαιοσύνης. Πολλά ερωτήματα έχουν απασχολήσει τους αναλυτές, όπως τι είναι δικαιοσύνη, σε ποιο ενδόμυχο συναίσθημα βασίζεται , σε τι συνεισφέρει στην κοινωνία, πως αυτή θα πρέπει να απονέμεται και από ποιον. Ως αποτέλεσμα, η έννοια της δικαιοσύνης αποτελεί ακόμη και σήμερα μια πρόκληση για την επιστήμη της κοινωνιολογίας.

Δικαιοσύνη θα μπορούσε να θεωρηθεί η συμπεριφορά , η αντιμετώπιση με ένα τρόπο ώστε να μην καταπατώνται τα δικαιώματα των υπολοίπων μελών μιας ομάδας. Σε περίπτωση που το σύνολο το οποίο θα πρέπει να διέπει η δικαιοσύνη ζει στα πλαίσια

¹ Giddens Anthony, Κοινωνιολογία, τρίτη έκδοση, Gutenberg , Γιώργος και Κωστας Δαρδανός , 2009, σελ. 83.

μιας οργανωμένης κοινωνίας τότε γίνεται λόγος για κοινωνική δικαιοσύνη². Δεδομένου του γεγονότος ότι σε μια κοινωνία δρουν παράγοντες όπως πολίτης, οικογένεια, θεσμοί και εξουσία, τότε θα πρέπει όλοι οι προαναφερθέντες να συμμετέχουν, να επιθυμούν και να προάγουν την κοινωνική δικαιοσύνη. Η συμπεριφορά αυτή επομένως, μέσω πρωτοβουλιών και παρεμβάσεων της εκάστοτε εξουσίας, διαμορφώνει το λεγόμενο κράτος δικαίου.

Κράτος δικαίου επομένως είναι θα λέγαμε η βεβαιότητα και η σιγουριά του πολίτη ότι όποιος προσφεύγει στη δικαιοσύνη ευελπιστεί, τουλάχιστον ότι η εξουσία αυτή των δικαστών είναι και παραμένει ανεξάρτητη και ανεπηρέαστη από τις άλλες δύο εξουσίες του κράτους. Φυσικά, η έννοια της δικαιοσύνης δε θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί και να ερμηνευτεί διαφορετικά ή χωριστά από την έννοια του νόμου. Αυτό αναμφισβήτητα είναι μια κατάκτηση της ανθρωπότητας, καθώς οι πρώτες κοινωνίες και οι πρώτοι οργανωμένοι πολιτισμοί δεν τα θεωρούσαν δεδομένα.³

Θα πρέπει να γίνει αναφορά στους Μεσοποτάμιους Πολιτισμούς όταν για πρώτη φορά διαμορφώνεται η ιδέα της απονομής δικαιοσύνης, μέσω κανονισμών. Ο πρώτος Κώδικας επομένως στην παγκόσμια ιστορία, ο Κώδικας Χαμουραμί, αποτέλεσε την κωδικοποίηση κανόνων που εκ φύσεως ο άνθρωπος θεώρησε σωστούς (φυσικό δίκαιο) και έκριναν ότι αυτοί οι κανόνες μπορούν να εφαρμοστούν και να τύχουν αποδοχής από το κοινωνικό σύνολο⁴.

Κατά τη μυθολογία των αρχαίων λαών (Βαβυλώνιοι, χετταίοι, Αιγύπτιοι, Εβραίοι) ο Νόμος δεν ήταν ανθρώπινη επινοήση αλλά θεϊκή⁵. Αποτέλεσμα αυτής της δοξασίας ήταν ότι αφού ο νόμος είναι σταλμένος από το Θεό, άρα και η εφαρμογή αυτού θα πρέπει να εκπορεύεται από τη θεότητα. Έτσι, την απονομή της δικαιοσύνης έχει

² Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να δοθεί προσοχή καθώς στην κοινωνική δικαιοσύνη θα πρέπει να συμμετέχουν και θα πρέπει να ασπάζονται όλοι οι κοινωνικοί φορείς, όλοι αυτοί που συμμετέχουν, παρεμβαίνουν, διαμορφώνουν και αποφασίζουν.

³ Giddens Anthony, Κοινωνιολογία, τρίτη έκδοση, Gutenberg, Γιώργος και Κώστας Δαρδανός, 2009

⁴ Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό ήταν το γεγονός της προέλευσης του δικαίου. Σύμφωνα με την μυθολογία, ο Κώδικας του Χαμουραμί δόθηκε στον άνθρωπο από το Θεό. Η προέλευση επομένως του δικαίου είναι θεϊκή. Θεϊκή υπόσταση, νόμος και εξουσία. Αυτό το τρίπτυχο απασχόλησε για μεγάλο χρονικό διάστημα τους αναλυτές κοινωνιολόγους και πολιτικούς φιλοσόφους

⁵ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η αιγυπτιακή και η βαβυλωνιακή μυθολογία. Και στις δυο περιπτώσεις η ύπαρξη νόμου, γραπτού και κωδικοποιημένου δίνεται από το Θεό στον ανώτατο άρχοντα, τον βασιλιά. Αυτό γίνεται επειδή σε εκείνες τις κοινωνίες, ο ανώτατος άρχοντας αποκτά και αυτός σχετικές διαστάσεις. Θεωρείται επομένως εκπρόσωπος του Θεού στη Γη. Εφόσον δίνεται σε αυτόν ο Νόμος και εφόσον είναι ο ανώτατος άρχοντας στην κοινωνία των ανθρώπων, θεωρήθηκε φυσικό να ανατεθεί σε αυτόν και ο ρόλος της απονομής δικαιοσύνης.

αναλάβει ο αντιπρόσωπος του Θεού επί της γης που μπορεί να είναι ο Μέγας Βασιλεύς των Περσών, ο Βασιλιάς, ο Τύραννος, ο Πάπας και πολλοί άλλοι που προσπάθησαν να πείσουν τους υπηκόους τους ότι είναι εκπρόσωποι του θεού επί της γης!

Η αρχαία ελληνική προσέγγιση ήταν μια συνεισφορά πολύτιμη στην προβληματική περί Δικαίου και προέλευσης του . Πιο συγκεκριμένα, μέσα από το μύθο, ο άνθρωπος έχει θεϊκή προέλευση, ενώ χωρίς το νόμο και το αίσθημα δικαιοσύνης ο άνθρωπος ζούσε σε μία κατάσταση διαρκούς αταξίας, χάους και κινδύνευε να αφανιστεί. Διαπιστώνεται επομένως, η σημασία και η βαρύτητα που είχε δοθεί από την αρχαία ελληνική φιλοσοφία στο ζήτημα της δικαιοσύνης και της απονομής της. Ο άνθρωπος χωρίς το περί δικαίου αίσθημα αδικούσε τους συνανθρώπους του και κινδύνευε να αφανιστεί . Γι αυτό το λόγο, οι Θεοί έδειξαν οίκτο και έλεος στο ανθρώπινο είδος και το βοήθησαν να επιβιώσει. Σύμφωνα με το μύθο, ο Δίας δίνει στον άνθρωπο το αίσθημα της δικαιοσύνης ώστε να δημιουργήσει νόμους και να καλλιεργηθεί εντός του το αίσθημα υπακοής σε αυτούς. Κατά συνέπεια, ο άνθρωπος θα μπορούσε να δημιουργήσει μια οργανωμένη κοινωνία, που να βασίζεται στην δικαιοσύνη .

Γι' αυτό στον ελληνικό κόσμο ο νόμος δεν είχε ποτέ θεϊκή προέλευση, αλλά ήταν πάντα δημιούργημα ανθρώπων και μάλιστα μεγάλων νομοθετών όπως π.χ του Σόλωνα, του Νουμά, του Λυκούργου, του Δράκοντα, του Κλεισθένη κ.λ.π.

Οι έλληνες, τη δικαιοσύνη και την απονομή του δικαίου ανήγαγαν σε ισότιμη μοίρα των Θεών τους.

Μια εναλλακτική άποψη παρουσιάζει ο Πρωταγόρας στο ομότιτλο έργο του Πλάτωνα. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται ένα διαφορετικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο καλλιεργήθηκε στον άνθρωπο το αίσθημα δικαιοσύνης και η ικανότητα να εγκαθιδρύει νόμους και να υπακούει σε αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, οι θεοί έδωσαν ζωή στον άνθρωπο, αλλά δεν είχαν την πρόθεση να του προσδώσουν την αιδώ και τη δίκην, δηλαδή το αίσθημα του πρέποντος καθώς και το αίσθημα περί δικαίου. Απουσία των δύο αυτών βασικών στοιχείων, ο άνθρωπος δεν μπορούσε να ζήσει σε μια οργανωμένη κοινωνία, και παράλληλα αδικούσε τους λοιπούς συνανθρώπους του. Αντιμετώπιζε άμεσα τον κίνδυνο του αφανισμού, καθώς επικρατούσε αταξία και δεν υπήρχε κανείς να επιβάλει την τάξη, γιατί πολύ απλά δεν υπήρχε κοινή συνιστώσα για το τι αποτελεί το σωστό και το δέον (απουσία της αιδούς και της δίκης).

Παρ ταύτα, οι θεοί δεν εμφανίζονταν πρόθυμοι να δώσουν στους ανθρώπους αυτό το αίσθημα, θεωρώντας ότι η διασφάλιση του ζην ήταν αρκετή για αυτούς. Είναι ξεκάθαρο επομένως, ότι και σύμφωνα με τον παρόντα μύθο το αίσθημα δικαιοσύνης έχει θεϊκή προέλευση. Ο λόγος είναι σαφής, καθώς αναδεικνύεται η σοβαρότητα και η σημασία της συγκεκριμένης ιδιότητας. Η σπουδαιότητα, όμως του Πρωταγόρα, ως μύθο της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο έφτασε στον άνθρωπο το συγκεκριμένο αίσθημα. Μέσα στην απόγνωση του ανθρωπίνου είδους λοιπόν, καθώς διέτρεχε τον κίνδυνο να αφανιστεί από τα άλογα στοιχεία της φύσης, ο Δίας έστειλε τον Ερμή στη γη με δύο δώρα, την αιδώ(από το ρήμα αιδέομαι = σέβομαι, φοβούμαι, αισχύνομαι, συγχωρώ τινά, συνδιαλλάσσομαι προς τινά) και τη δίκη προκειμένου να καταστεί εφικτή η δίκαιη οργάνωση των ανθρώπων σε πολιτείες με δομή και κοινωνική οργάνωση. Μάλιστα, σε γενόμενη ερώτηση του Ερμή με ποιο τρόπο θα ήταν δόκιμο να τα μοιράσει τα προαναφερόμενα δώρα ο Δίας απεφάνθη: «Σε όλους, και όλοι να έχουν μερίδιο. Γιατί δεν θα υπήρχαν πόλεις, αν συμμετείχαν λίγοι σ' αυτές, όπως στις άλλες τέχνες. Και βέβαια να θέσεις εκ μέρους μου νόμο, εκείνον που δεν μπορεί να συμμετάσχει στην αιδώ και τη δικαιοσύνη να τον σκοτώνουν ως αρρώστια της πόλης». Κατανοούμε λοιπόν μέσω του μύθου, την σπουδαιότητα των αρετών αυτών και ιδίως της δικαιοσύνης από αρχαιοτάτων χρόνων για το ανθρώπινο είδος.

Η αρχαία ελληνική γραμματεία και φιλοσοφία όμως, σε γενικότερο πλαίσιο, και πέραν του μύθου που προαναφέραμε φρονεί ότι ο άνθρωπος αποκτά με τη χρήση της διάνοιάς του το αίσθημα της δικαιοσύνης και την ικανότητα να τίθεται ακόμα και ενώπιον του Θεού. Σε γενικές γραμμές η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, από τον Σωκράτη και μετά , μπορεί να αποδέχεται το μύθο ως τρόπο διδασκαλίας, όμως είναι κατά βάση ανθρωποκεντρική. Αυτό σημαίνει ότι θέτει στο επίκεντρο της αναζήτησης της τον άνθρωπο και τον τρόπο διαμόρφωσης της κοινωνίας στην οποία διαβιεί. Η δικαιοσύνη επομένως, είναι περισσότερο ανθρωποκεντρική σύμφωνα με τον Αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και λιγότερο θεϊκή. Η ιδέα αυτή εξελίχθηκε από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, τους Στωικούς και τους Επίκουρους. Η ευρωπαϊκή αντίληψη περί Δικαιοσύνης μάλιστα, επηρεάστηκε και κατά βάση διαμορφώθηκε από την προσέγγιση της ελληνικής φιλοσοφίας. Για αυτό το λόγο και η Δυτική Φιλοσοφία, όταν θα έρθει η ώρα να αναμετρηθεί με τα μεσαιωνικά θεοκρατικά πρότυπα, θα βρει τη βάση της στον

αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και με αυτό τον τρόπο θα λάβει την σκυτάλη η Αναγέννηση.

B) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΣΤΟΝ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ.

Ο Μεσαίωνας μια σημαντική καμπή στην ανθρώπινη ιστορία που μεσολαβεί από την διάλυση, αρχικά του ελληνικού πολιτισμού και στη συνέχεια την προϊούσα παράλυση της Ρωμαϊκής πολιτείας, και τον ερχομό της νέας θρησκείας, μέχρι την ανατολή της Αναγέννησης, αποτέλεσε για την ανθρωπότητα την πιο σκοτεινή περίοδο της ιστορίας της, καθώς σε καμία περίπτωση δεν αμφισβητείται η θεοκρατική αντίληψη περί πραγμάτων, εξουσίας και δικαιοσύνης. Χαρακτηριστικό μάλιστα είναι και το γεγονός ότι όποιος έμπαινε σε διαδικασία να το αμφισβητήσει, καλούνταν για δίκη από Εκκλησιαστικά «ελέω Θεού» Δικαστήρια, την λεγόμενη Ιερά Εξέταση. Διαπιστώνεται επομένως, ότι η ιδέα της δικαιοσύνης είναι πρωτοβουλία θεϊκή και παραχωρείται στα εγκόσμια από τον ίδιο το Θεό. Επιπλέον, όσον αφορά στην πηγή απονομής, αυτή είναι μόνο οι Εκπρόσωποι της Εκκλησίας, η ο μονάρχης «ελεώ Θεού», ο οποίος απονέμει δικαιοσύνη με την επουράνια δύναμη που του παραχωρείται .

Η μεσαιωνική εποχή χαρακτηρίζεται από μία πνευματική αδράνεια⁶, καθώς ο άνθρωπος δεν ήταν ελεύθερος να αμφισβητήσει, κάτι που συνιστά το πρώτο και ουσιαστικό βήμα προς αναθεώρηση των υφισταμένων. Ακραία μορφή της μονοδιάστατης αυτής προσέγγισης ήταν η έκδοση εγγράφων, τα οποία συγχωρούσαν κάθε παραβίαση και κάθε αδίκημα, έναντι αμοιβής, μία συγχώρεση, η οποία υποτίθεται ότι ερχόταν από τον ίδιο το Θεό. Ο λόγος για τα «συγχωροχάρτια», η ισχύς των οποίων ήταν αναμφισβήτητη και ενώπιον των Εκκλησιαστικών Δικαστηρίων και της Ιεράς

⁶ Neveu, Eric, Κοινωνιολογία των κοινωνικών κινημάτων και ιστορίες κινημάτων από το Μεσαίωνα μέχρι σήμερα, δεύτερη έκδοση, Σαββάλας, 2010, σελ. 88 και εξής .

Εξέτασης⁷. Μεγάλες προσωπικότητες βρέθηκαν αντιμέτωποι με την Ιερά Εξέταση μεταξύ αυτών ο Τζιορντάνο Μπρούνο, Ο Κλαούντιο Καμπανέλα, ο Γαλιλαίος, Νεύτωνας, ο Κοπέρνικος, ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος και πλήθος άλλων ,ανθρώπων της διανόησης.

Αυτές οι συνθήκες , όπως διαμορφώθηκαν στην Ευρώπη κατά την παπική Εκκλησία, επέβαλαν μια άκρως θεοκρατική αντίληψη, η οποία δεν άφηνε καμία ελευθερία σκέψης, ούτε αμφισβήτησης. Η ανθρωπότητα βίωσε επομένως μία περίοδο σκοταδισμού , ενώ θα χρειαστεί να περιμένει αρκετούς αιώνες μέχρι να παραλάβει η Δυτική σκέψη την σκυτάλη από την αρχαία ελληνική γραμματεία. Αυτό θα γίνει μέσω συγκυριών και την συνύπαρξη μιας σειράς παραγόντων , που άλλαξαν αρκετά από τα υφιστάμενα δεδομένα⁸ .

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα η ανθρωπότητα πίστευε ότι η Γη είναι επίπεδη, ενώ περιβαλλόταν από ένα ουράνιο θόλο . Επιπλέον, ήταν απαγορευμένη και μόνο η σκέψη περί αυτοφουούς του σύμπαντος, χωρίς θεϊκή παρέμβαση. Οι εξερευνησεις του Χριστόφορου Κολόμβου και ο πρώτος γύρος της Γης από τον Μαγγελάνο, διέψευσαν πανηγυρικά την άποψη, αλλά και το αλάθητο της θεοκεντρικής αντίληψης. Η άποψη αυτή επιβεβαιώθηκε επιστημονικά και από τον Κοπέρνικο, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, αναγκάστηκε να έρθει αντιμέτωπος με την Ιερά Εξέταση, για την έκφραση αυτών των αντιλήψεων.

Όταν η σκοτεινή αυτή περίοδος εμφάνιζε σημάδια έσχατης παρακμής και διάλυσης, έκαναν την εμφάνισή τους οι πρώτες δειλές μεταρρυθμίσεις Ο Χάρτης της Μαгнаούρας και η επικράτηση του λουθηρανισμού σε μεγάλο μέρος των περιοχών της Κεντρικής Ευρώπης, άλλαξε τα υφιστάμενα δεδομένα περί πρωτοκαθεδρίας του Πάπα στον ευρωπαϊκό χώρο. Η λουθηρανική και η αγγλικανική εκκλησία (Ερρίκος Η' των Τυδώρ) ανέτρεψαν την επικρατούσα αντίληψη και αρνήθηκαν ότι ο Πάπας ήταν ο εκπρόσωπος του Θεού στη Γη. Βέβαια τα κίνητρα ήταν τελείως διαφορετικά στις δύο προηγούμενες περιπτώσεις. Ο Λούθηρος κινήθηκε από θρησκευτική πίστη ότι όφειλε η εκκλησία να αλλάξει ρότα, ενώ ο Ερρίκος από καθαρό καιροσκοπισμό. Η απονομή δικαιοσύνης,

⁷ . Με αυτό τον τρόπο αφαιρούνταν ακόμα και από τον μονάρχη η εξουσία να απονέμει δικαιοσύνη, καθώς ακόμα και τα βαρύτερα παραπτώματα να συγχωρεθούν , με την υπόδειξη των προαναφερθέντων εγγράφων.

⁸ Braudel Fernand, Grammaire des civilisations , Champs notable, Paris, 2014, pages 101 et suivant.

επομένως, στο στάδιο εκείνο, έφυγε μεν από τον Πάπα, αλλά δεν πέρασε στο λαό γιατί το ρόλο του Πάπα τον ανέλαβαν οι Βασιλείς! Έπρεπε να περάσουμε στην περίοδο του διαφωτισμού και των μεγάλων επαναστάσεων, Γαλλικής και Αμερικάνικης, για να επιστρέψουμε και πάλι στον αρχαιοελληνικό θεσμό των δικαστών.

Παράλληλα με την κατάκτηση του πεδίου της δικαιοσύνης, άρχισαν να αναπτύσσονται και οι επιστήμες οι οποίες προσπαθούσαν να δώσουν κοσμικές απαντήσεις σε ό,τι μέχρι τότε θεωρείτο, αποκλειστικά, ως θεϊκή προνομία και ανεκχώρητη εξουσία.⁹

Με αυτό τον τρόπο διαμορφώθηκαν θεωρίες οι οποίες άσκησαν ουσιώδη επιρροή στην μετέπειτα εξέλιξη, τόσο των επιστημών όσο και στην δικαιοσύνη και τον συστηματικό πλέον τρόπο απονομής αυτής.. Ο ίδιος ο Νεύτωνας , όπως και ο Γαλιλαίος συγκρούστηκαν ακόμη μία φορά με την Παπική Εκκλησία. Παρά ταύτα , η ανθρωπότητα πλέον ήταν έτοιμη να γυρίσει σελίδα και να αρχίσει να ερευνά και να αμφισβητεί κάθε α υ θ ε ν τ ί α!

Από τον Καρτέσιο¹⁰ και μετά , όλο και περισσότεροι μελετητές θεωρούσαν ότι η εξουσία είναι περισσότερο ανθρωποκεντρική και λιγότερο «ελέω θεού». Η Δυτική σκέψη και φιλοσοφία πήρε επιτέλους, ύστερα από πολλούς αιώνες, τη σκυτάλη από την αρχαία ελληνική σκέψη για να την εξελίξουν και να της δώσουν τις διαστάσεις που πρέπει. Με αυτό τον τρόπο η δικαιοσύνη σταμάτησε να είναι θεοκρατική και έγινε υπόθεση του ανθρώπου. Παρά ταύτα , παρέμενε ξεκάθαρα μια υπόθεση και πρωτοβουλία του μονάρχη . Ο μονάρχης μπορούσε να διορίζει δικαστές , ενώ σταδιακά άρχιζαν να εμφανίζονται και τα πρώτα κείμενα που κατοχύρωναν τα δικαιώματα του ανθρώπου, διαμόρφωναν επομένως ένα πρώτο πλαίσιο στο οποίο η δικαστική εξουσία έπρεπε να κινηθεί. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούσαν το Ηνωμένο Βασίλειο, που πέραν της Magna Carta που ήρθε στο δεύτερο μισό του 13^{ου} αιώνα, ακολούθησε ο λεγόμενος «Συνταγματικός αιώνας της Αγγλίας» ο 17^{ος} αφού ήρθαν στη συνέχεια το

⁹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η θεωρία του Νεύτωνα και το τρίπτυχο των 3 νόμων του , η οποία προσπάθησε με επιστημονικό τρόπο και με συγκεκριμένη μέθοδο να εξηγήσει μερικά από τα φαινόμενα στη φύση .

¹⁰ Neveu, Eric, Κοινωνιολογία των κοινωνικών κινημάτων και ιστορίες κινημάτων από το Μεσαίωνα μέχρι σήμερα, δεύτερη έκδοση , Σαββάλας, 2010, σελ, 38 και Braudel Fernand, Grammaire des civilisations , Champs notoire, Paris, 2014

Habeas Corpus, to Retition of Rights και τέλος το Bill of Rights του 1689, όπως και το Αμερικανικό Σύνταγμα του 1789¹¹.

Ήταν σαφές επομένως, ότι η απονομή δικαιοσύνης με τα παραπάνω αναφερθέντα γεγονότα και κείμενα, δεν ενταφίαζε πλέον οριστικά την Θεοκρατική απονομή της δικαιοσύνης, αλλά και από το επόμενο, ευτυχώς, μεταβατικό στάδιο των διαφόρων εστεμμένων ή μη της Γηραιάς Ευρώπης.¹² Η συγκεκριμένη άποψη άρχισε να εκκολάπτεται μέσα από ζυμώσεις, συγκυρίες και περιστάσεις. Πιο συγκεκριμένα, η Βιομηχανική Επανάσταση, η εξέλιξη των Επιστημών, η οριστική απαγκίστρωση από την μεσαιωνική αντίληψη περί οργάνωσης της κοινωνίας, αποτέλεσαν παράγοντες οι οποίοι μπόρεσαν να δώσουν μια ώθηση στην ιδέα της συμμετοχής του λαού την απονομή της δικαιοσύνης. Άρχισε επομένως, να καλλιεργείται η άποψη πως η δικαιοσύνη θα πρέπει να απονέμεται με βάση κωδικοποιημένους και καταγεγραμμένους κώδικες, με συγκεκριμένα όργανα απονομής δικαιοσύνης που θα δικάζαν με μία διαδικασία που θα επέτρεπε στο λαό να συμμετέχει¹³. Μετουσίωση αυτών των ιδεών ήταν η θεωρία του Ανθρωπισμού ή αλλιώς του Ουμανισμού. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, επίκεντρο μελέτης και ενδιαφέροντος αποτελεί ο άνθρωπος. Για αυτό το λόγο η ανθρώπινη ευημερία, θα πρέπει να είναι ο στόχος της κάθε Πολιτείας.

Η επανάσταση θα επέλθει με τον Διαφωτισμό. Κύριοι εκπρόσωποι θα είναι Λοκ, Ντιντερό, Ρουσσώ, Βολταίρος και Μοντεσκιέ. Σύμφωνα με τους Λοκ και Ντιντερό, υπάρχουν συγκεκριμένα δικαιώματα, ατομικά, τα οποία δεν μπορεί σε καμία περίπτωση κανένας να τα αμφισβητήσει, ούτε ο μονάρχης. Ο λόγος γίνεται για τα δικαιώματα στη ζωή, την ελευθερία, την ιδιοκτησία και την αξιοπρέπεια. Αυτά τα δικαιώματα είναι κατοχυρωμένα και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί κάποιος να τα αμφισβητήσει. Παρατηρώντας σύγχρονα Συντάγματα ή κείμενα κατοχύρωσης δικαιωμάτων, όπως

¹¹ Ρούκουνας Εμμανουήλ, Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τεταρτη έκδοση, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1995, σελ 32 και εξής

¹² Η Συνθήκη της Βεσφαλίας αποτέλεσε μία σειρά ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων, οι οποίες έλαβαν χώρα το 1648, στις πόλεις του Οσναμπρυκ και του Μύνστερ. Αποτέλεσε την λήξη του Τριαντακονταετούς Πολέμου (1618-1648) στην Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, καθώς και η λήξη του Ογδοηκονταετούς Πολέμου (1568-1648) μεταξύ της Ισπανίας και της Ολλανδικής Δημοκρατίας. Σε διπλωματικό επίπεδο, η Συνθήκη της Βεσφαλίας λειτούργησε ως εφαλτήριο μιας νέας δυναμικής στην πολιτική σκηνή της κεντρικής Ευρώπης, η μετέπειτα λεγόμενη Βεσφαλιανή κυριαρχία, δυναμική η οποία εστιάζει στη συνύπαρξη κυρίαρχων κρατών. Καθώς η ευρωπαϊκή πολιτική λογική εδραιώθηκε σε όλο τον κόσμο, ειδικότερα δε η ιδέα του κυρίαρχου κράτους, αποτέλεσε κεντρικό πυλώνα του διεθνούς δικαίου και της ανερχόμενης τάξης πραγμάτων.

¹³ Η ανθρωπότητα, μετά από αιώνες σκοταδισμού, ένιωθε πλέον έτοιμη να προχωρήσει στο επόμενο βήμα και να διεκδικήσει την κατοχύρωση δικαιωμάτων και την ενεργό συμμετοχή τόσο στην απονομή δικαιοσύνης, όσο και την διακυβέρνηση.

Διεθνείς Συνθήκες και κείμενα , διαπιστώνουμε ότι τα προαναφερθέντα δικαιώματα αναφέρονται πρώτα και πριν από άλλα δικαιώματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁴, καθώς το Άρθρο 2 αναφέρεται στο δικαίωμα στη ζωή, ενώ το Άρθρο 3 στην ελευθερία. Όσον αφορά στην απονομή της δικαιοσύνης, αυτή θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη και να απονέμεται από όργανα που η εξουσία τους θα πηγάζει από το λαό, ενώ θα δικάζουν βάσει συγκεκριμένων κειμένων .

Όσον αφορά στη θεωρία του Βολταίρου, αξίζει να γίνει αναφορά στην προώθηση της πολυφωνίας , η οποία θα πρέπει να διέπει κάθε κοινωνία, με την ελευθερία γνώμης και έκφρασης . Συμπλήρωμα σε αυτή την άποψη θα αποτελέσει η άποψη του Ζαν Ζακ Ρουσσώ , περί λαϊκής βούλησης¹⁵ . Πιο συγκεκριμένα, η λαϊκή βούληση είναι η γνώμη των πολλών και αυτή η γνώμη θα πρέπει να γίνεται σεβαστή από κάθε μονάρχη. Ακόμα περισσότερο ενδιαφέρον έχει η άποψη σε περίπτωση καταπάτησης των δικαιωμάτων αυτών. Πιο συγκεκριμένα, αν καταπατηθούν τα στοιχειώδη δικαιώματα (η αλλιώς τα φυσικά δικαιώματα, όπως ονομάστηκαν, καθώς υπάρχουν εκ φύσεως στον άνθρωπο) , η σε γενικές γραμμές η λαϊκή βούληση , ο άνθρωπος είναι υποχρεωμένος να αντιδράσει και να εμποδίσει το μονάρχη και να μην υπακούσει σε τέτοιου είδους προτροπές. Επιπλέον , η λαϊκή βούληση θα πρέπει να γίνεται σεβαστή κατά την απονομή της δικαιοσύνης και να μην καταπατάται από οποιοδήποτε όργανο απονομής δικαιοσύνης. Η ελευθερία έκφρασης και σκέψης αποτελεί πυρήνα της άποψης των Διαφωτιστών, καθώς χαρακτηριστική είναι η φράση του Βολταίρου «διαφωνώ με όσα λες, αλλά θα υπερασπιστώ μέχρι θανάτου το δικαίωμα σου να το λες»¹⁶. Ο άνθρωπος επομένως αποκτά σταδιακά δικαιώματα, κοινωνικά και πολιτικά. Αντιμετωπίζεται , επομένως, από κοινωνιολογικής άποψης , τόσο ως μονάδα, όσο και ως μέλος ενός συνόλου .

Πολύ σημαντική είναι η θεωρία του Ζαν Ζακ Ρουσσώ περί κοινωνικού συμβολαίου. Πιο συγκεκριμένα, άνθρωπος και κοινωνία αποτελούν δύο διαφορετικές οντότητες, όπου η μία περικλείει την άλλη . Παρα ταύτα , η ελευθερία είναι απεριόριστη στον

¹⁴ Κυριτσάκη Ιωάννα, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εξωτερικές Σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης , δεύτερη έκδοση, Σακκουλας, 2011, σελ. 58 και εξής .

¹⁵ Πολλοί το αναφέρουν και ως γενική βούληση. Κατά γενική ομολογία, πάντως, ο ίδιος , κατά την περιγραφή της θεωρίας του, χρησιμοποιούσε και τους δύο όρους .

¹⁶ « Je ne suis pas d'accord avec ce que vous dites, mais je me battrai jusqu'à la mort pour que vous ayez le droit de le dire ».

άνθρωπο. Ο άνθρωπος όμως δεν μπορούσε να ζει μόνος του . Θα έπρεπε να δημιουργήσει οργανωμένες κοινωνίες με άλλους ανθρώπους για την ασφάλεια του. Η ιδέα να ζει κάποιος μόνος του , είναι ανώφελη , καθώς μόνος του δεν μπορεί αν ανταπεξέλθει στου κινδύνους της φύσης . Ο άνθρωπος επομένως είναι προορισμένος να συγκροτεί οργανωμένες κοινωνίες , με σκοπό να εξασφαλίζει την επιβίωση του και την ασφάλεια του από τους νόμους της φύσης¹⁷ .

Σύμφωνα με τον Ρουσσώ, αυτή η οργάνωση, αυτή η συνύπαρξη, θα πρέπει να διέπεται από συγκεκριμένους κανονισμούς, οι οποίοι σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να καταπατώνται. Από την άλλη, αντίβαρο αποτελούν τα φυσικά δικαιώματα του ανθρώπου. Μπροστά σε αυτό το αδιέξοδο, ο Ρουσσώ απαντάει με ένα συμβιβασμό. Πιο συγκεκριμένα, ο άνθρωπος είναι απόλυτα ελεύθερος, φορέας αναμφισβήτητων δικαιωμάτων. Ωστόσο, στο βωμό της συνύπαρξης με τους συμπολίτες του και την επιβίωση του, θα πρέπει να παραχωρήσει ένα μέρος των δικαιωμάτων στην κοινωνία. Με αυτό τον τρόπο είναι σαν να καλείται να υπογράψει ένα συμβόλαιο με την κοινωνία, ένα «κοινωνικό συμβόλαιο», σύμφωνα με το οποίο δέχεται να εκχωρήσει όλα του τα δικαιώματα υπέρ του κοινωνικού συνόλου, οπότε υπακούοντας στη «Γενική θέληση» δεν κάνει τίποτε άλλα από του να υπακούει στον ίδιο του τον εαυτό.

Όταν βέβαια ο ασκών την κυριαρχία, βάση της απόφασης της γενικής αυτής θέλησης, παραβεί τους κανόνες του συμβολαίου αυτού, τότε το άτομο που εκχώρησε τα δικαιώματά του προς το κοινωνικό σύνολο δικαιούται να επαναστατήσει και αναλάβει πάλι τα εκχωρηθέντα δικαιώματά του. Αυτή η θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου αποτέλεσε τη βάση για την εξέλιξη των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Διαπιστώνεται σαφέστατα η μεγάλη ομοιότητα της θεωρίας και αντίληψης του Ρουσσώ με την αρχαία ελληνική αντίληψη και μύθο του Προμηθέα, όπως παρουσιάστηκε από τον Πρωταγόρα και αναφέρθηκε ως άνω . Αυτό δείχνει ακόμη μια φορά πως η σύγχρονη δυτική φιλοσοφία, όχι μόνο πήρε τη σκυτάλη αλλά βασίστηκε στην αρχαία ελληνική σκέψη και αντίληψη περί κοινωνίας και οργάνωσης της πολιτείας .

Όσον αφορά στον Μοντεσκιέ η περίπτωσή του παρουσιάζει μια κάποια ιδιαιτερότητα στον κύκλο των διαφωτιστών.

¹⁷ Αυτό θυμίζει σε μεγάλο βαθμό την άποψη του Αριστοτέλη, ότι ο άνθρωπος είναι εκ φύσεως πολιτικό ον και είναι έμφυτη η τάση του να οργανώνει πολιτείες.

Βασικά, μετά την Αναγέννηση, τέσσερα βιβλία της Γαλλικής πολιτικής επιστήμης έχουν αλλάξει τις αντιλήψεις του πολιτικού κόσμου:

A. Η Δημοκρατία του Ζαν Βοδεν 1530-1596 (κυριαρχία του Μονάρχη

B. Το πνεύμα των νόμων του Μοντεσκιέ .1689- .1755

Γ. Το κοινωνικό συμβόλαιο του Ρουσσώ 1712- 1778

δ. Η Δημοκρατία στην Αμερική του Τοκεβίλ. 1835-1840

Στο θέμα που μας απασχολεί περίοπτη θέση κατέχει ο Μοντεσκιέ, μετά γίνονται κάποιες αναφορές, ενίοτε επιπόλαιες, στον Αριστοτέλη, ενώ ο Ρουσσώ, αναφέρεται όλο και πιο σπάνια.

Θα αναφερθώ σε μερικούς μόνο συνταγματολόγους, τους πιο σημαντικούς του περασμένου αιώνα, και του 19^{ου}, αλλά και σε Ακαδημαϊκούς της χώρας μας.

Διομήδης Κυριακού: Παραπέμπει στον Αριστοτέλη και καθόλου στον Μοντεσκιέ.

Μάνεσης: Πανεπιστημιακές παρ/σεις. Ουδέν αναφέρει

Κ. Γεωργόπουλος πέντε σειρές για τον Αριστοτέλη και στη συνέχεια για τον Μοντεσκιέ. Τα ίδια περίπου, με εξαίρεση το Σβώλο αναφέρουν και οι Ν.Ν. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ, ΣΒΩΛΟΣ.ΠΑΠΑΛΑΜΡΟΥ, ΤΣΑΤΣΟΣ.

Ο δε Ακαδημαϊκός και πολιτικός Π. Κανελλόπουλος στον 5^ο τόμο της Ιστορίας του Ευρωπαϊκού Πνεύματος, αναφέρει τα εξής:

« Ο Σαιντ-μπαιβ μνημονεύει τη γνώμη ενός συγχρόνου του, ότι δεν υπάρχει εκτός από το πνεύμα των νόμων , άλλο βιβλίο που να έκαμε τόσα πολλά—τον καιρό που εμφανίστηκε- για το ανθρώπινο γένος , και που από τις σελίδες του όμως να αρύεται ο αναγνώστης των νεωτέρων καιρών τόσο λίγες θετικές και εφαρμόσιμες ιδέες. Αλλά αυτή είναι η μοίρα , παρατηρεί ο ίδιος «όλων των έργων που έκαμαν το ανθρώπινο πνεύμα να περπατήσει» Υπερβολές! Όμηρος, Θουκυδίδης, Πλάτων, Αριστοτέλης, Γραφή κ.λ.π.

Πρώτος ο Ιπποκράτης και μετά ο Αββάς Ντυ Μπο «κριτικές σκέψεις για την ποίηση και τη ζωγραφική» 1719, εξετάζει και τους φυσικούς όρους και όχι μόνο

τους κοινωνικούς και Ζαν Μποντέν. Στο Μοντεσκιέ όμως ανήκει η δόξα ότι έκαμε την πρώτη ευρύτατη και συστηματική εφαρμογή της θεωρίας των κλιμάτων.

Στον Μοντεσκιέ ανήκει και η τιμή και η δόξα ότι, αναλύοντας το πολίτευμα της Αγγλίας έφερε στην Ηπειρωτική Ευρώπη και επηρέασε έτσι αποφασιστικά τα πνεύματα που διαμόρφωσαν το πρώτο σύνταγμα της επαναστατικής Γαλλίας και έμμεσα όλα τα συντάγματα του ΙΘ αιώνα στην Ευρώπη, τις βασικές αρχές για τη διάκριση των εξουσιών. Τον βόηθησε .σ' αυτό όχι μόνο ή ευκαιρία, που είχε, να ίδει με τα 'ίδια του τα μάτια, πώς λειτουργούσε το αγγλικό πολίτευμα, άλλα τον βόηθησαν και οι δυο «Πραγματείες του - Τζών Λοκ (John Locke) «περί του κυβερνητικού συστήματος» το σημαντικό αυτό έργο του Ιδρυτή της Αισθησιαρχικής - γνωσιολογίας πού, όπως είπαμε ασχολήθηκε και με πολιτικά προβλήματα. Πάντως, κανένας δεν είχε, πριν τον Μοντεσκιέ, ξεκαθαρίσει με τόση σαφήνεια τη σημασία, που έχει η διάκριση των εξουσιών (των «λειτουργιών» της πολιτείας, όπως προτιμούν να λένε, θεωρώντας ενιαία και αδιαίρετη την πολιτειακή εξουσία οι περισσότεροι στον αιώνα μας πολιτειολόγοι και συνταγματολόγοι. »

Αλλά αν ο Μοντεσκιέ επισκέφθηκε τη Μεγάλη Βρετανία και ενθουσιάστηκε από το πολίτευμά της, αυτό το είχε ήδη κάνει και καταγράψει με σαφήνεια και πληρότητα ο Σταγειρίτης, αφού στα Πολιτικά του(Β βιβλίο 1260β) μας εξηγεί ότι:

«Επει δε προαιρούμεθα θεωρείσαι περί της κοινωνίας της πολιτικής, τις κρατίστη πασών τοις δυναμένοις ζην ότι μάλιστα κατ' ευχήν, δει και τας άλλας επισκέψασθαι πολιτείας, αις τε χρώνται τινές των πόλεων των ευνομείσθαι λεγομένων.»

Δηλαδή δεν επισκέφτηκε μίαν και μόνη Πολιτεία, αλλά πλείστες όσες από αυτές Δημοκρατούνται.

Η περί των 3 μορίων θεωρία.

Στο τέταρο βιβλίο των Πολιτικών ο Αριστοτέλης δίνει με σαφήνεια και απαράμιλλη πληρότητα την περί της διάκρισης των λειτουργιών θεωρία του (Δ 1297β-1298^α): Έστι δή τρία μόρια των πολιτειών πασών, περί ων δει θεωρείν τον σπουδαίον νομοθέτην εκάστη το συμφέρον, ων εχόντων καλώς, και τας πολιτείας αλλήλων διαφέρειν εν τω διαφέρειν έκαστον τούτων. Έστι δε των τριών μορίων εν μεν τι το

βουλευόμενον περί των κοινών, δεύτερον δε το περί τας αρχάς, (τούτων δ' έστι ας δει και τίνων είναι κυρίας, και ποίαν τινά δει γίνεσθαι την αίρεσιν αυτών), τρίτον δε τι το δικάζον.

Κύριον δ' εστί το βουλευόμενον περί πολέμου και ειρήνης και συμμαχίας και διαλύσεως, και περί νόμων και περί θανάτου και φυγής και δημεύσεως και περί αρχών αιρέσεως και των ευθυνών. Αναγκαίον δ' ήτοι πάσι τοις πολίταις αποδίδοσθαι πάσας ταύτας τας κρίσεις ή τισί πάσας (οίον αρχή τινί μια ή πλείοσιν).

Ο Μοντεσκιέ μεταφέρει τας ιδέας ταύτας (Ε 1300 κ.ε) αμεταβλήτους χωρίς όμως να τον μνημονεύει.¹⁸

Γ) Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ.

Μετά τον συνταγματικό αιώνα της Αγγλίας και για πρώτη φορά τη θέσπιση της αρχής του Habeas Corpus ο δυτικός κόσμος αναζητούσε, μέσω των συνταγματικών του κειμένων την κατοχύρωση της διάκρισης των λειτουργιών και την συνταγματικά ανεξαρτησία κάθε μιάς από αυτές. Ανεξάρτητα από το μορφή του πολιτεύματος, της Προεδρικής ή Προεδρευομένης Δημοκρατίας ή ακόμη και της συνταγματικής βασιλείας η διάκριση των εξουσιών όπως τις κατέγραψε ο Αριστοτέλης είναι πλέον κατάκτηση του πολιτισμένου κόσμου και ολοκλήρωση του κράτους δικαίου.

Μια από τις βασικές αρχές του κράτους δικαίου είναι η τήρηση των κανόνων δικαίου, ενώ η παράβασή τους επισύρει και τη νόμιμη τιμωρία¹⁹.

Όσο υπάρχει κοινωνία θα υπάρχει και το έγκλημα. Το πρόβλημα είναι ποιο θα είναι το αποτελεσματικότερο μέτρο, για μια ευνομούμενη πολιτεία, για την αποτροπή της παραβατικότητας από τη μία και τη «δίκαιη ποινή» για τον παραβάτη.

¹⁸ Ο Μοντεσκιέ παρατηρώντας τα υπάρχοντα συστήματα απόλυτης μοναρχίας της Ευρώπης του 18^{ου} αιώνα, πίστευε ότι δεν θα καταφέρει κανέναν να εκπροσωπήσει την κοινή βούληση, όπως την ονόμασε ο Ρουσσώ, τη γνώμη των πολλών. Επομένως δεν υπήρχε περίπτωση να οδηγήσουν στην επίτευξη του πραγματικού στόχου, την ευημερία. Κατά τη δική του γνώμη, η μοναρχία δεν αποτελούσε ένα σύστημα που μπορούσε να εγγυηθεί την έκφραση της κοινής βούλησης. Επιπλέον δεν ενέκρινε την μονοπρόσωπη άσκηση εξουσίας, χωρίς τη συμμετοχή του λαού.

¹⁹ Σε αυτό το σημείο ο Μοντεσκιέ θα ανατρέξει στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία και θα θεωρήσει ως πρότυπο τα λεγόμενα του Αριστοτέλη για την απονομή δικαιοσύνης. Για τον Αρχαίο Έλληνα φιλόσοφο, η ποινή που θα πρέπει να επιβάλλεται στον παραβάτη θα πρέπει να αποσκοπεί σε δύο πράγματα, τον σωφρονισμό του παραβάτη και τον παραδειγματισμό των άλλων πολιτών, ώστε να μην διαπράξουν και αυτοί αυτό που διέπραξε ο παραβάτης.

Έχει παραμείνει παροιμιώδης η νομοθεσία του Δράκοντα και σήμερα μάλλον αναφέρεται ως παράδειγμα προς αποφυγήν. Ο ίδιος ο Αριστοτέλης αναγκάστηκε να ομολογήσει για την Πολιτεία του Δράκοντα(πολιτικά 1274b) ότι: « Δράκοντος δε νόμοι μεν εισί, πολιτεία δ' υπάρχουση τους νόμους έθικεν. Ίδιον δε εν τοις νόμοις ουδέν εστίν ότι και μνείας άξιον, πλην η χαλεπότης για το της ζημίας μέγεθος»

Ολόκληρο τον 20^ο αιώνα ο δυτικός κόσμος έδωσε μάχες ολόκληρες για να καταργηθεί η αναχρονιστική ποινή του θανάτου με διάφορα επιχειρήματα υπέρ και κατά αυτής. Βέβαια κατά τον 21^ο αιώνα οι συνθήκες έχουν αλλάξει και το έγκλημα, μεμονωμένο ή ομαδικό(τρομοκρατία) θα χρειαστεί να αντιμετωπιστεί με περίσκεψη και νηφαλιότητα.²⁰ Η ποινή , σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι εκδικητική ή ανταποδοτική, αλλά σύμφωνη με την κοινωνιολογική διάσταση δικαίου και αδίκου.²¹

Στην θεωρία διάκρισης εξουσιών , οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό και ασκούνται εν ονόματι του . Επομένως είναι αδιανόητο αν απέχει ο λαός στην άσκηση των εξουσιών , αφού η ομαλή λειτουργία τους αποσκοπεί στην απονομή δικαιοσύνης και την ευημερία του λαού²².

Όλα τα ελληνικά συντάγματα, από το πρώτο της Επιδάουρου μέχρι και το εν ισχύει έχουν εξασφαλίσει τη διάκριση των λειτουργιών και οπωσδήποτε η χώρα μας κατατάσσεται στις συνταγματικά ανεπτυγμένες, αφού στα 200 περίπου χρόνια της παλιγγενεσίας της ίσχυσαν δώδεκα συνταγματικά κείμενα.

²⁰ Χαρακτηριστική περίπτωση του μακελάρη της Νορβηγίας το 2011 , όπου , αν και ήταν ένοχος για ένα αριθμό περίπου 80 ανθρωποκτονιών, η ανώτατη ποινή που μπορούσε να του επιβληθεί δεν ήταν μεγαλύτερη από τα 23 χρόνια.

²¹ Εκ φύσεως ο Μοντεσκιέ απέρριψε την θανατική καταδίκη, ενώ την αυτή άποψη έχουν ασπαστεί οι περισσότερες χώρες του Δυτικού Κόσμου, ενώ σταδιακά εξελίσσεται και στον αναπτυσσόμενο η/και τον μουσουλμανικό κόσμο, όπου η θανατική ποινή ήταν μέρος της ίδιας της παράδοσης και του πολιτιστικού συνόλου.

²² Υπήρξαν σκέψεις και προτάσεις συμπληρωματικές , ώστε να διαμορφωθεί και τέταρτη εξουσία, η οποία θα ρυθμίζει τα στρατιωτικά ζητήματα . Παρα ταύτα, σύμφωνα με τη θεωρία των Διαφωτιστών, η διαχείριση των στρατιωτικών ζητημάτων και των ζητημάτων άμυνας, θα πρέπει και αυτή με τη σειρά της να αποτελέσει αντικείμενο αρμοδιότητας της κάθε εξουσίας κατά τα συνταγματικώς καθορισμένα όρια της . Η διαχείριση των στρατιωτικών ζητημάτων είναι ένα λεπτό ζήτημα και μια πρόκληση για κάθε δημοκρατική κοινωνία, καθώς ο μεγαλύτερος αριθμός πραξικοπημάτων στην ιστορία προήλθε από αυτούς που είχαν την πρωτοκαθεδρία η σημαντικό ρόλο στις ένοπλες δυνάμεις. Η κοινωνιολογική άποψη θέλει τα στρατιωτικά ζητήματα να επιμερίζονται και αυτά σε κάθε εξουσία, με σκοπό την ομαλή λειτουργία κάθε πολιτεύματος.

Νόμοι, κανονισμοί και αρχές, θέτουν το πλαίσιο απονομής της δικαιοσύνης, ενώ η δικαιοσύνη ασκείται στο όνομα του ελληνικού λαού, αντλώντας έτσι, έστω και εμμέσως, τη λαϊκή κυριαρχία

2. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΠΛΑΤΩΝΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ.

Όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, η έννοια της δικαιοσύνης διαμορφώθηκε και τέθηκαν τα θεμέλια για τον ορισμό και την προσέγγιση της στην Αρχαία Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η αρχαία ελληνική φιλοσοφία έθεσε τον σπόρο του προβληματισμού, διαμόρφωσε και έδωσε ώθηση και εξέλιξη, όχι μόνο στην έννοια της δικαιοσύνης, αλλά και τους τρόπους απονομής της.

Το ζήτημα το οποίο θα πρέπει να διευκρινισθεί είναι γιατί υπήρξε αυτή η εξέλιξη στην Αρχαία Ελλάδα. Η Αρχαία Ελλάδα²³ ήταν ο πρώτος πολιτισμός στην παγκόσμια ιστορία που δε υπήρχε κάποια κεντρική εξουσία. Αντίθετα, υπήρχε ένας πολυκερματισμός εξουσίας, ενώ τα ελληνικά φύλα ίδρυσαν ανεξάρτητες και αυτόνομες οντότητες, τις λεγόμενες πόλεις κράτη. Σε συγκεκριμένες πόλεις κράτη, υπήρξαν έντονες κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις, οι οποίες οδήγησαν στη μετάβαση από την βασιλεία στην αριστοκρατία, μετέπειτα στην ολιγαρχία και μέσα από τυραννικά καθεστώτα στην δημοκρατία.

Σε καμία άλλη ιστορική περίοδο δεν είχαν διαμορφωθεί οι ιστορικές συγκυρίες και περιστάσεις, ώστε να ευδοκιμήσει η πολυφωνία και η ελευθερία έκφρασης. Η διακυβέρνηση έγινε για πρώτη φορά «δημόσιο αγαθό», υπόθεση κάθε πολίτη. Η Αθήνα είναι η πόλη που μετά τους παροιμιώδεις νόμους του Δράκοντα, πέρασε στην Πολιτεία του Ποιητή και νομοθέτη Σόλωνα, για να καταργηθεί προσωρινά, ευτυχώς από τον Πεισίστρατο και τους γιούς του και να εδραιωθεί με την πολιτική μεταρρύθμιση του Κλεισθένη ο οποίος σφράγισε όχι μόνο την κατοχύρωση της πλήρους λαϊκής συμμετοχικής Δημοκρατίας, αλλά μας παρέδωσε όλες τις αρχές που διέπουν τη σύγχρονη Δημοκρατία. Η Δημοκρατία επομένως έθεσε τα θεμέλια της στην

²³ Κάλφας Βασίλης, Ζωγραφίδης Γιώργος, Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι, τρίτη έκδοση, Πατάκης, 2006

Αρχαία Ελλάδα. Το σημαντικότερο ήταν ότι κάθε πολίτης έπρεπε να συμμετέχει υποχρεωτικά στα κοινά (την λεγόμενη Εκκλησία του Δήμου) και η μη συμμετοχή συνεπαγόταν αυστηρών ποινών. Ο κάθε πολίτης μπορούσε να πάρει το λόγο (τις βούλεται αγορεύειν) ελεύθερα, να εκφράσει την άποψη του, να προτείνει κάτι σε ψηφοφορία, ενώ η επικρατούσα άποψη υιοθετούνταν, γινόταν Νόμος και εφαρμοζόταν.

Ακόμη, πιο σημαντική ήταν η περίπτωση της απονομής δικαιοσύνης. Στην αρχαία Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Αθηναϊκή Δημοκρατία έτυχε εφαρμογής και η συγκεκριμένη έννοια. Οι πολίτες αναλάμβαναν να συμμετέχουν και να αποφασίζουν για κάθε υπόθεση απονομής δικαιοσύνης. Η συμμετοχή στο δικαιοδοτικό όργανο της Ηλιαίας ήταν υποχρεωτική, ενώ κάθε μία από τις δέκα φυλές της Αθήνας εναλλασσόταν και αναλάμβανε την εκδίκαση και διαφορετικής φύσης υποθέσεων. Διαπιστώνεται, επομένως, ότι όπως και η διακυβέρνηση της Πολιτείας έτσι και η απονομή δικαιοσύνης γίνεται δημόσιο αγαθό, με ελεύθερη τη συμμετοχή όλων²⁴.

Η ελευθερία έκφρασης, η ελευθερία διακίνησης απόψεων και ιδεών θα επιτρέψει και θα φέρει την πνευματική άνθηση. Ποτέ άλλοτε στην παγκόσμια ιστορία δε θα μπορέσουν να συγκεντρωθούν τόσες προσωπικότητες του πνεύματος, της επιστήμης, των γραμμάτων και των τεχνών σε ένα μόνον μέρος. Η Αθήνα θα είναι η πατρίδα του Σωκράτη, το πεδίο που θα ζήσουν και θα διδάξουν ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, τρία από τα μεγαλύτερα πνεύματα παγκοσμίως. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι προαναφερθέντες θα θέσουν τέλος στις υφιστάμενες θεοκρατικές αντιλήψεις. Θα κατεβάσουν την φιλοσοφία από τον ουρανό στη Γη, και θα θέσουν ως αντικείμενο μελέτης τον ίδιο τον άνθρωπο. Η δικαιοσύνη και η απονομή της θα είναι ένα από τα βασικά αντικείμενα μελέτης των συγκεκριμένων, διαμορφώνοντας ένα ολοκληρωμένο φιλοσοφικό οικοδόμημα, το οποίο θα αποτελέσει τη βάση των δυτικών πολιτικών και κοινωνικών επιστημών²⁵.

²⁴ Σημειώνεται βέβαια ότι η συμμετοχή των γυναικών δεν επιτρεπόταν. Η ανθρωπότητα θα αργήσει ακόμη να θεωρήσει ότι οι συγκυρίες επιτρέπουν την ευρύτατη λαϊκή συμμετοχή στα κοινά. Σημειωτέον ότι υπάρχουν ακόμη κοινωνίες που αυτό είναι ανεπίτρεπτο ως και σήμερα.

²⁵ Κάλφας Βασίλης, Ζωγραφίδης Γιώργος, Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι, τρίτη έκδοση, Πατάκης, 2006, σελ. 52 και εξής

Στο σύστημα του Πλάτωνα χαρακτηρίστηκε για πρώτη φορά η δικαιοσύνη σαν μορφή ηθική ή δεοντολογική. Τη δικαιοσύνη ο Πλάτωνας τη θεωρεί σαν μια αρχή που ρυθμίζει το σύνολο της ατομικής και κοινωνικής ζωής. Η ουσία της έγκειται στην εκπλήρωση του χρέους που έχει το κάθε άτομο («τα αυτού πράττειν. Χαρακτηριστικό της δικαιοσύνης είναι η αναλογία στις διαφορετικές πράξεις, που απαρτίζουν ενιαίο σύνολο και ολοκληρώνουν την έννοια του πολίτη).

Η θεωρία του Πλάτωνα έχει να παρουσιάσει κάτι το ιδιαίτερο και καινοτόμο. Η προσέγγιση του για τη δικαιοσύνη συνδέει τον ορισμό, την έννοια και το περιεχόμενο της με την αρμονία, την τελειότητα και το ωραίο και τη χαρακτηρίζει σαν καθολική αρετή. Ο Πλάτων θέλησε να ερευνήσει τη φύση της δικαιοσύνης και της αδικίας. Είναι από τους πρώτους φιλοσόφους, που με όρους δανεισμένους από την ψυχολογία, ανέλυσε τα αίτια που οδηγούν τον πολίτη στο να αδικήσει (για αυτό κατά πολλούς θεωρείται ο πατέρας της κοινωνικής ψυχολογίας).

Τη θεωρία του για τις ιδέες του πάνω στο ζήτημα αυτό τις συνέγραψε σε ένα μεγάλο σε έκταση και αξία σύγγραμμα, την «Πολιτεία ή Περί του δικαίου»²⁶. Το έργο του Πλάτωνα αποτελεί ουσιαστικά έναν διάλογο μεταξύ του Σωκράτη και άλλων φιλοσόφων σχετικά με τη φύση της δικαιοσύνης και άλλων θεμάτων. Έτσι, λοιπόν, αποκαλύπτονται και οι θέσεις του Σωκράτη πάνω στο ζήτημα.

Πυρήνας της πολιτικής σκέψης του Πλάτωνα είναι η ιδέα της δικαιοσύνης. Προσπάθησε να προσεγγίσει και να δώσει ορισμό της ιδέας της δικαιοσύνης, τι σημαίνει και σε τι συνίσταται. Δικαιοσύνη, επομένως, είναι ο καθένας να πράττει αυτό για το οποίο είναι πλασμένος και καταλλήλως εκπαιδευμένος. Αν όλοι θέλουν να έχουν λόγο και να αποφασίζουν για όλα, τότε θα επικρατήσει το χάος.

Οι συνομιλητές στο κείμενο της Πολιτείας, ένα από τα πιο καίρια πολιτικοφιλοσοφικά συγγράμματα του Πλάτωνος, προκειμένου να απαντήσουν στο ερώτημα τι είναι δικαιοσύνη και αν είναι προτιμότερη από την αδικία αποφάσισαν, ύστερα από πρόταση του Σωκράτη, να διερευνήσουν το πρόβλημα στο ευρύτερο πλαίσιο μιας πόλης-κράτους. Συζητήθηκαν επομένως και πολλά άλλα θέματα τα οποία είναι συμφυή με την έννοια της δικαιοσύνης, όπως οι αρχές της κοινωνικής οργάνωσης, η δικαιοσύνη στην

²⁶ Ο πρώτος τίτλος ανταποκρίνεται προς το σκοπό του, να σχεδιάσει την ιδεώδη Πολιτεία μέσα στην οποία ο άνθρωπος πολίτης θα έφτανε στην ατομική του τελείωση. Ο δεύτερος προήλθε από την αρχή της δικαιοσύνης που τέθηκε ως θεμέλιο της Πολιτείας αυτής.

πόλη και το άτομο, η ιδέα του αγαθού ως ύψιστος σκοπός της γνώσης, σύγκριση δικαίου και άδικου βίου, η αθανασία της ψυχής και η ανταμοιβή του δικαίου σε αυτή και την άλλη ζωή.

Η ιδεώδης Πολιτεία κατά τον Πλάτωνα είναι αποτέλεσμα συνύπαρξης τεσσάρων παραγόντων, της σοφίας, της ανδρείας, της σωφροσύνης και της δικαιοσύνης. Η Πολιτεία είναι δίκαιη, επειδή κάθε μεμονωμένο στοιχείο λειτουργεί χωρίς να παρακωλύει τη λειτουργία των άλλων, καθώς ο καθένας πράττει το έργο του. Επιπλέον, γίνεται σταδιακά μια αναγωγή από την αναγκαία κοινωνία στην άριστη Πολιτεία, την ιδεατή, αυτή που θα έπρεπε να υπάρχει, ώστε το συμφέρον του ατόμου και της πολιτείας να ταυτίζονται σε πνεύμα δικαιοσύνης και αρμονίας²⁷.

Για την πραγμάτωση της Πολιτείας ο Πλάτωνας προτείνει κοινωνική ιεραρχία, οικειοπραγία, κοινοκτημοσύνη, διαχωρισμό της πολιτικής εξουσίας και της οικονομικής δύναμης, κοινογαμία, απόλυτη ισότητα των δύο φύλων, σταθερό αριθμό πολιτών και κλήρων και υποχρεωτική εκπαίδευση. Η ηθική θεωρία του Πλάτωνος οδηγεί κατευθείαν στην κοινωνική και πολιτική του θεωρία. Είναι γεγονός πως κάθε τμήμα της φιλοσοφίας του διαπλέκεται αξεδιάλυτα με τα άλλα και δεν μπορεί να γίνει κατανοητό άμα δεν δούμε τις μεταξύ τους συσχετίσεις.

Η ορθή Πολιτεία είναι αυτή όπου υλοποιείται η ιδεώδης δικαιοσύνη. Εξάλλου κατά τον Πλάτωνα το έλλειμμα της διεφθαρμένης Πολιτείας είναι η δικαιοσύνη και ο βαθμός της ατέλειάς της ποικίλει κατά τον βαθμό που η ίδια η πολιτεία έχει αποκλίνει από την ιδεώδη δικαιοσύνη. Η ιδεώδης Πολιτεία του θα πρέπει να κυβερνάται είτε από ένα φιλόσοφο κυβερνήτη ή από μια αριστοκρατία σοφών και κάθε άτομο θα πρέπει να ενεργεί κατά τον καλύτερο τρόπο, σύμφωνα με τις φυσικές του ικανότητες²⁸.

Σε μια προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης που μπορεί να έχει η δικαιοσύνη με το φυσικό δίκαιο, ο μεγάλος Έλληνας φιλόσοφος Πλάτωνας επιχειρεί να συλλάβει την ουσία της δικαιοσύνης, με βάση την οντολογική θεμελίωση του δικαίου εκείνου, που

²⁷ Η άριστη Πολιτεία έχει ως θεμέλιο βασικές θεωρητικές πολιτικές και φιλοσοφικές ιδέες του Πλάτωνα που τις συναντάμε και σε άλλα έργα του. Οι ιδέες αυτές είναι: η φύση ορίζει την κοινωνική ιεραρχία, ιδεώδες πολίτευμα είναι η δημοκρατία, η άριστη Πολιτεία είναι πολιτεία «Δικαίου» και «Παιδείας», το συμφέρον του δικαίου πολίτη και της δίκαιης πολιτείας ταυτίζεται, κορωνίδα των επιστημών είναι η Φιλοσοφία.

²⁸ Το γεγονός αυτό βοηθάει στην εγκαθίδρυση της αρμονίας μέσα στην κοινωνία, και μια τέτοια αρμονία ο Πλάτων την ταυτίζει με τη δικαιοσύνη.

ανταποκρίνεται στην φύση των πραγμάτων και το οποίο θα μπορούσε να αποκληθεί φυσικό, καθώς αναδύεται από την ίδια αυτή καθεαυτή την φύση του ανθρώπου.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον φιλοσοφικό του συλλογισμό, η δικαιοσύνη πριν από όλα βρίσκεται στην σφαίρα της αλήθειας. Αυτό σημαίνει ότι δεν τάσσεται με μια πλευρά της κοινωνίας, ώστε να βρεθεί έτσι σε αντιπαράθεση με μια άλλη. Δεν εντάσσεται στην περιοχή της ουσίας, ώστε να έρχεται σε αντιπαράθεση με το κατά συμβεβηκός ή με το επουσιώδες. Για τον Πλάτωνα, επομένως, η έννοια της δικαιοσύνης βρίσκεται στην σφαίρα του Αγαθού, εντός του κόσμου των ιδεών, όπως ακριβώς η αρχή, η μέθοδος, το παράδειγμα και το μέτρο. Έτσι ακριβώς συλλαμβάνει και την δικαιοσύνη, μέσα στον κόσμο των όντων, για να δύναται να είναι λειτουργική και η παρουσία του Αγαθού. Επιπλέον, ο Πλάτωνας τοποθετεί την δικαιοσύνη πάντοτε στην πρακτική σφαίρα, συνδέοντας την με την προοπτική της ευδαιμόνου πόλης και του ευδαιμόνου βίου των πολιτών²⁹.

Εντούτοις, αν και η έννοια της φύσεως δεν χρησιμοποιείται συχνά από τον φιλόσοφο, συνιστά τελικώς ένα αρχέτυπο τάξης, ισορροπίας και αρμονίας. Με αυτό τον τρόπο, διανοίγεται ενώπιον του ανθρώπου μια έννομη τάξη. Ωστόσο, εδώ ο Πλάτων δεν δίνει το σοφιστικό νόημα του κατά φύση ισχυρότερου, καθώς αναφέρεται στον άνθρωπο που διέρχεται μέσα από αυτόν τον νόμο της φύσης προς αναζήτηση του ιστορικού νόμου του δικαίου. Συνεπώς, σύμφωνα με την αναζήτηση αυτή, η δικαιοσύνη είναι σύμφυτη με το Είναι του Κόσμου, διεκδικώντας μια λειτουργική και αισθητή παρουσία μέσα στον κόσμο της Πόλεως.

Αυτή η ορθοπραγία, (ή αλλιώς οικειοπραγία όπως την αποκαλούσε ο Πλάτων) αποτελεί μια φυσική αρμονία, καθώς συνυφαίνεται με την φύση των πραγμάτων και ιδιαίτερα με την αναγκαιότητα εναρμόνισης της κοινωνικής και της πολιτικής πράξης με την φύση του ανθρώπου. Κατά αυτό τον τρόπο, λοιπόν, καθίσταται εφικτή η άρση των ανισοτήτων που προέρχονται από τη φύση. Η άρση αυτή, ωστόσο, είναι δυνατόν να επιτευχθεί μονάχα διαμέσου της πολιτικής πράξεως, η οποία στηρίζεται στο θετικό δίκαιο. Η δικαιοσύνη, επομένως, απονέμεται, βασισμένη στην αρχή της ίσης μεταχείρισης των ίσων και άνισης των άνισων. Συνεπώς, από την συγκεκριμένη

²⁹ Στο ερώτημα, ωστόσο, πως δύναται αυτή η σφαίρα να υπερβαίνει την συμβατική λειτουργία του νόμου, όπως την εννοούσαν και την ερμήνευαν οι σοφιστές, ο Πλάτων θεωρεί ότι αυτό συμβαίνει αφενός με την αναγωγή της δικαιοσύνης στα οντολογικά της θεμέλια, και αφετέρου με την αναγνώριση της φύσης ως οντολογικού τόπου του δικαίου.

φιλοσοφική θεώρηση του Πλάτωνα προκύπτει το συμπέρασμα πως εντός του αισθητού κόσμου δεν μπορεί να υπάρχει απόλυτη ισότητα, παρά μόνο η δυνατότητα εφαρμογής του θετικού δικαίου³⁰.

Μία πρόκληση για την άποψη του Πλάτωνα αποτέλεσε το ζήτημα της διακυβέρνησης. Ποιος θα έπρεπε να έχει την πρωτοκαθεδρία σε αυτή την Ιδεώδη Πολιτεία. Αν ο κυβερνήτης θα είναι ένας μονάρχης ή μια ομάδα αριστοκρατών, θα εξαρτηθεί από τους φυσικώς προικισμένους που θα υπάρχουν και που θα έχουν αποδείξει ότι είναι οι καλύτερα προικισμένοι δια μέσου της ανταγωνιστικής παιδείας.

Προσπαθώντας να ολοκληρώσει την περιγραφή της ιδεώδους πολιτείας ο Πλάτων σκιαγραφεί τα χαρακτηριστικά των όσων θα κυβερνούν το μεγάλο αυτό καράβι. Δεν θα διαθέτουν τίποτε το δικό τους, ούτε περιουσία ούτε οικογένεια, αλλά θα πρέπει να ζουν μαζί σε κοινότητα, προκειμένου να εξασφαλιστεί η κυβέρνηση κατά της διαφθοράς, της δωροδοκίας και της ευνοιοκρατίας.

Ο Πλάτωνας δίνει ολοκληρωμένες οδηγίες και περιγραφή και για τη μόρφωση των φιλοσόφων που είναι τόσο χρήσιμοι για τη ζωή της Πολιτείας. Οι επιστήμες θα κάνουν ικανό τον μέλλοντα άρχοντα της Πολιτείας να αξιοποιήσει την μόρφωσή του. Σε αυτή τη διαδικασία πρωτεύουσα θέση έχει η αριθμητική, που έχει το σπουδαίο προτέρημα να αναγκάζει την ψυχή να υπηρετηθεί μόνο από τη νόησή της για να βρει την καθαρή αλήθεια. Πραγματικά, οι αριθμοί δεν μπορούν να νοηθούν παρά με τη νόηση, ενώ η αίσθηση δεν μπορεί να κατορθώσει τίποτε.

Αμέσως μετά ακολουθεί η γεωμετρία, η οποία έχει ως αντικείμενο της «το αιωνίως ον», έχει τη δύναμη να αποσπά την ψυχή από τον αισθητό κόσμο και να την οδηγεί προς την αλήθεια. Μετά, σειρά έχει η αστρονομία, η επιστήμη που κάνει την ψυχή να βλέπει προς τα επάνω, έχει για αντικείμενό της το ον και το αόρατο και επιβεβαιώνει την ιδέα ότι η γνώση δεν έχει τίποτε το αισθητό. Τέλος, ο φιλόσοφος πρέπει να μελετά την επιστήμη της αρμονίας, την μουσική³¹.

³⁰ Μια δυνατότητα που, κατά τον φιλόσοφο, μπορεί να υλοποιηθεί στην πράξη, εισάγοντας το φυσικό δίκαιο μέσα στην πολιτική κοινότητα των ανθρώπων, ως το πρόπλασμα για την συγκρότηση του θετικού δικαίου και την εφαρμογή του επί ίσοις όροις για όλους.

³¹ Λουδοβίκος Νικόλαος, Θεολογική ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, πεμπτη έκδοση, Πουρναράς, 2003, σελ. 13 και εξής.

Σημειωτέον ότι ένα μεγάλο τμήμα της θεωρίας του Πλάτωνα, είναι επιρροή από την θεωρία του δασκάλου του, Σωκράτη. Ο Σωκράτης διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο για την διαμόρφωση του χαρακτήρα, την παιδεία και την ανατροφή του Πλάτωνα. Ήταν το ερέθισμα για την εναρκτήριο σκέψη του, η οποία οδήγησε στην διαμόρφωση της θεωρίας του.

32

32

https://www.google.com.cy/search?q=%CE%BC%CF%8D%CE%B8%CE%BF%CF%82+%CF%84%CE%BF%CF%85+%CF%83%CF%80%CE%B7%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85&dcf=0&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwj7x4Ovv97XAhUE6aQKHXMjDL0Q_AUICigB&biw=931&bih=426#imgrc=NkGDxmemRnaVzM:

«Ο Πλάτωνας προσπάθησε μέσω μίας αλληγορίας να αποτυπώσει την πραγματικότητα και τον παραλληλισμό ανάμεσα στον κόσμο των ιδεών και την λεγόμενη πλάνη των αισθήσεων. Ο μύθος αυτός διηγείται πως σε ένα σπήλαιο, κάτω από τη γη, βρίσκονται μερικοί άνθρωποι αλυσοδεμένοι με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν να δουν μόνο τον απέναντί τους τοίχο. Δεν μπορούν να κοιτάξουν ούτε πίσω, ούτε δεξιά, ούτε αριστερά. Πίσω τους ωστόσο είναι αναμμένη μια φατιά. Έτσι οτιδήποτε γίνεται πίσω από την πλάτη τους αναπαριστάνεται ως σκιά στον απέναντι τους τοίχο. Επειδή οι άνθρωποι

3. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ.

Ο Αριστοτέλης θα είναι αυτός που θα δώσει με τη δική του σειρά ώθηση στην ιδέα και την αντίληψη της δικαιοσύνης. Υπό την επιρροή των θεωριών του Πλάτωνα και σε μια ιδιαίτερη συγκυρία για την Ελλάδα, ανέπτυξε την δική του θεωρία για την ευδαιμονία και την διεκδίκηση του αγαθού. Για τον Αριστοτέλη, δικαιοσύνη και αγαθό είναι δύο έννοιες άμεσα συνυφασμένες. Είναι πολύ σημαντικό ο άνθρωπος, εφόσον είναι φύσει ένα ζώον πολιτικόν, να στοχεύει στην ευδαιμονία της Πολιτείας του. Ο μοναδικός τρόπος, ώστε να μπορεί μία Πολιτεία να λειτουργεί εύρυθμα είναι η ορθή απονομή δικαιοσύνης. Γι αυτό το λόγο, ο ίδιος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ευδαιμονία της πολιτείας αποτελεί επακόλουθο της ατομικής προσπάθειας για προσωπική τελείωση.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Αριστοτελική θεωρία, ο κάθε άνθρωπος οφείλει να επιζητά την αρετή, η οποία είναι προαιρετική. Επιπλέον, η αρετή βρίσκεται ανάμεσα σε άκρα και αντιπροσωπεύει την μεσότητα, τόσο την αντικειμενική, όσο και την υποκειμενική. Υπάρχει επομένως, όσον αφορά στην καθημερινή μας διαβίωση, μια μεσότητα η οποία διαφέρει στον κάθε άνθρωπο. Αντίθετα όμως, για το θέμα εφαρμογής της νομοθεσίας πρεσβεύει ότι υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια, επομένως μιλάμε για την αντικειμενική αλήθεια και μεσότητα³³.

αυτοί σε ολόκληρη τη ζωή τους τα μόνα πράγματα που έχουν δει είναι οι σκιές των πραγμάτων, έχουν την εντύπωση ότι οι σκιές που βλέπουν πάνω στον τοίχο είναι τα αληθινά πράγματα. Εάν όμως κάποιος από τους αλυσοδεμένους ανθρώπους του σπηλαίου κατορθώσει να ελευθερωθεί, να βγει από τη σπηλιά και να ανέβει πάνω στη γη και, κάτω από το φως του ήλιου πλέον, δει τα πράγματα, θα καταλάβει την πλάνη στην οποία ζούσε όσο ήταν μέσα στη σπηλιά. Θα αντιληφθεί τότε ότι οι σύντροφοι του, που εξακολουθούν να βρίσκονται αλυσοδεμένοι στο σπήλαιο, ακόμη ζουν βυθισμένοι μέσα στις ψευδαισθήσεις. Κατά τον Πλάτωνα, ο απελεύθερος δεσμώτης είναι ο φιλόσοφος, ο οποίος βλέπει τα ίδια τα όντα, τις ιδέες, και όχι τα είδωλά τους. Οι αλυσοδεμένοι σύντροφοι του είναι οι κοινοί άνθρωποι που, ζουν, χωρίς να το ξέρουν, μέσα στο ψέμα. Υπάρχει η δυνατότητα απεμπλοκής των αλυσοδεμένων ανθρώπων από τις πλάνες τους. Για να το πετύχουν αυτό, χρειάζεται να αποδεσμευτούν από τις αλυσίδες τους. Αυτές συμβολίζουν τις αισθήσεις τους, που τους υποχρεώνουν να παρατηρούν μόνο τα απατηλά είδωλα των ιδεών, των αληθινών όντων. Αντί για τις αισθήσεις τους όμως θα πρέπει να εμπιστευτούν το νου τους.»

³³ «Το λάθος γίνεται με πολλούς τρόπους (γιατί το κακό και το άπειρο πάνε μαζί, όπως δίδασκαν οι Πυθαγόρειοι, ενώ το καλό πάει μαζί με το πεπερασμένο), το σωστό όμως γίνεται με έναν μόνο τρόπο (γι' αυτό και το πρώτο είναι εύκολο, ενώ το άλλο είναι δύσκολο: είναι εύκολο, πράγματι να αποτύχεις στον στόχο σου και είναι δύσκολο να τον πετύχεις)· να γιατί η υπερβολή και η έλλειψη είναι χαρακτηριστικά της κακίας και η μεσότητα της αρετής: «καλοί με έναν μόνο τρόπο, κακοί με χίλιους τόσους τρόπους». **Η αρετή λοιπόν είναι μια έξη, που α) επιλέγεται ελεύθερα από το άτομο, β) βρίσκεται στο μέσον, στο μέσον όμως το «σε σχέση προς εμάς»· το μέσον αυτό καθορίζεται από τη λογική –πιο συγκεκριμένα,**

Ο Αριστοτέλης, κάτω από την επίδραση της σωκρατικής διδασκαλίας για τη δικαιοσύνη, την εντάσσει σε ένα σύστημα ηθικών αξιών με κοινό παρονομαστή την αρχή της μεσότητας. Η αρετή, η επιθυμία δηλαδή να θέλει να φτάσει κάποιος στο αγαθό, είναι έξισ προαιρετική, θα πρέπει δηλαδή το ίδιο το άτομο να επιθυμεί να πορεύεται εν δικαιοσύνη και να πράττει προς αυτή την κατεύθυνση, και όχι να ακολουθεί τον δρόμο της αρετής επειδή του επιβάλλεται. Με αυτόν τον τρόπο μόνο θα καταφέρει να διαμορφώσει μία κατάσταση εσωτερικής γαλήνης, αρμονίας και ισορροπίας. Αυτό είναι το πρώτο βήμα, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη. Σε δεύτερο επίπεδο, εφόσον οι άνθρωποι εκ φύσεως είναι προορισμένοι να ζουν και να οργανώνονται σε κοινωνίες, τότε αυτή την εσωτερική αρμονία, την επίτευξη της αρετής, μπορούν να τη μεταφέρουν και στην κοινωνική τους δραστηριότητα³⁴.

Τοιουτοτρόπως, ο άνθρωπος ως μονάδα, θα συνεισφέρει στην ευδαιμονία της Πολιτείας, αφού θα γίνει κοινωνός του αγαθού, μέσω της αρετής, με την οποία διαμορφώνει και το σύνολο των κοινωνικών του σχέσεων. Διαπιστώνεται επομένως η βαρύτητα που δίνεται από τον ίδιο τον φιλόσοφο στην ιδέα της δικαιοσύνης, σε κοινωνικό αλλά και ατομικό επίπεδο. Η δικαιοσύνη, επομένως, είναι ένα αγαθό που δεν στοχεύει στην ευδαιμονία όποιου την ασκεί, αλλά στην αρμονική συνύπαρξή του με τους συνανθρώπους του. Κατά συνέπεια, είναι η πιο σημαντική από όλες τις αρετές. Η πιο μεγάλη και η πιο όμορφη φρόνηση είναι η κυβέρνηση της πολιτείας, δηλαδή η δικαιοσύνη. Η δικαιοσύνη όμως έχει την πηγή της μέσα στην ανιδιοτέλεια και στην ελευθερία της ψυχής.

από τη λογική, πιστεύω, που καθορίζει ο φρόνιμος άνθρωπος· είναι μεσότητα μεταξύ δύο κακιών, που η μία βρίσκεται από την πλευρά της υπερβολής και η άλλη από την πλευρά της έλλειψης· και ακόμη με το νόημα ότι ορισμένες κακίες αποτελούν έλλειψη και άλλες πάλι υπερβολή σε σχέση με αυτό που πρέπει, είτε στα πάθη είτε στις πράξεις, ενώ η αρετή και βρίσκει και επιλέγει το μέσον. Από την άποψη λοιπόν της ουσίας της, και όσο μας ενδιαφέρει ο ορισμός της φύσης της, η αρετή είναι μεσότητα, από την άποψη όμως του σωστού και του άριστου είναι, ασφαλώς, κάτι που βρίσκεται στο ψηλότερο σκαλί».

(Αριστοτέλης, *Ἠθικά Νικομάχεια*, Β, 1106b 27-1107a 8)

³⁴ Λουδοβίκος Νικόλαος, *Θεολογική ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας*, πεμπτη έκδοση, Πουρναράς, 2003, σελ. 88 και εξής.

Ο Αριστοτέλης αποδέχεται μια διαίρεση σε ψυχολογικό επίπεδο η οποία και αντανακλά τις βασικές ιδέες της πολιτικής του θεωρίας: Η ψυχή συνίσταται από δύο διαφορετικά μέρη το «άρχον» και το «αρχόμενο», μέρη αντίστοιχα των συστατικών των κοινωνιών τις οποίες εξετάζει ο φιλόσοφος. Η Αριστοτέλεια δικαιοσύνη ορίζεται ως ένα αγαθό το οποίον δεν στοχεύει στην ευδαιμονία του προσώπου που την ασκεί, αλλά στον «έτερο», στον άλλον άνθρωπο. Ο Αριστοτέλης μάλιστα προς επίρρωσιν των λόγων του διακρίνει την δικαιοσύνη σε τρία είδη: το διανεμητική, τη διορθωτική και το δίκαιον της αμοιβαιότητας.

Η διανεμητική δικαιοσύνη, απονέμεται με βάση την αξία του ανθρώπου. Το διανεμητικό δίκαιο δεν περιορίζεται στην αναγνώριση των δικαιωμάτων του ενός ή του άλλου, όπως κάνει η ιδιωτική ηθική και η καντιανή δικαιοσύνη, αλλά συνιστά εφαρμογή της δικαιοσύνης μέσω της ύπαρξης δημοσίων αρχών οι οποίες πρέπει να κυριαρχούνται σαφώς από την ιδέα της δικαιοσύνης και τη θέληση να την κάνουν να επικρατήσει σε κάθε περίπτωση. Η διορθωτική απονέμεται με βάση την αρχή ότι όλα τα άτομα είναι ίσα μεταξύ τους. Η άνιση μεταχείριση όμως των ίσων είναι εξίσου άδικη της ίσης μεταχείρισης των ανίσων. Η δικαιοσύνη της **αμοιβαιότητας** ωστόσο, οφείλεται στην ελεύθερη βούληση των μελών της κοινωνίας και είναι ιδιαίτερα σημαντική γιατί συντελεί στην ενότητά της.

Σε κάθε περίπτωση η αποστολή της δικαιοσύνης και του δικαστή που την ασκεί είναι κατά τον Αριστοτέλη η αποκατάσταση της ισορροπίας που διαταράχθηκε με την αδικία. Όσο η διανεμητική τόσο και η διορθωτική δικαιοσύνη εκφράζει την αρχή της αναλογικότητας, ως θεμέλιο της ιδανικής και ολοκληρωμένης έννομης τάξης. Με αυτό τον τρόπο, και με αφετηρία την αρχή της μεσότητας, ο Αριστοτέλης διέπλεσε τις αρχές της ισότητας και της αναλογικότητας ως θεμέλια της έννομης τάξης. Αυτή η θέση του τον υποχρέωσε, κριτικάροντας την Πολιτεία του δασκάλου του ηγέτη της Αθηναϊκής πολιτικής σκέψης να γράψει Πολιτικά 1264(5) Η μεν ουν πολιτεία, περί ης ο Σωκράτης είρηκεν, ταύτας τε τας απορίας έχει και τούτων ουκ ολίγας ετέρας

Εν κατακλείδι, θα πρέπει να επισημανθεί ότι, είχε απασχολήσει τον Αριστοτέλη το ερώτημα αν η λεγόμενη απονομή της ποινικής δικαιοσύνης συνιστά αμιγώς έκφραση της ουσίας της δικαιοσύνης. Αφετηρία του προβληματισμού του ήταν η καταφατική

απάντηση που έδιναν στο ερώτημα αυτό οι πυθαγόρειοι³⁵. Απάντησε όμως ότι η ίδια η ανταπόδοση δεν ενέχει έκφραση απονομής δικαιοσύνης. Ασφαλώς ο ποινικός κολασμός είναι απαραίτητος για τους σκοπούς του ορθού θετικού δικαίου, και τη συντήρηση της κοινωνικής ειρήνης. Όμως με την ιδέα της δικαιοσύνης ο ποινικός κολασμός είναι ξένος. Η ειδική ή γενική πρόληψη μελλοντικών εγκλημάτων, έχει βέβαια αξιόλογη παιδαγωγική αξία, και από αυτήν την οπτική γωνία ασφαλώς εντάσσεται στους σκοπούς του ορθού δικαίου. Αλλά η ποινική κύρωση, καθ' αυτήν, και ανεξαρτήτως της απαιτούμενης αναλογικότητας προς το αδίκημα που διαπράχθηκε, είναι άσχετη με την ουσία της δικαιοσύνης.

³⁵ Φιλοσοφική, θρησκευτική και πολιτική σχολή που ιδρύθηκε τον 6ο αιώνα π.Χ από τον Πυθαγόρα τον Σάμιο στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας. Οι Πυθαγόρειοι πίστευαν πως η ψυχή δε χάνεται με τον θάνατο, αλλά ακολουθεί μια συνεχή διαδικασία μετενσάρκωσης, κάθε φορά, έως ότου επιτευχθεί η τελική κάθαρση που οδηγεί τελικά στην αθανασία της. Γι' αυτό, τόσο με τα διδάγματα όσο και με τις ασκήσεις πειθαρχίας, καλλιεργούσαν τη φιλοσοφία της οποίας σκοπός είναι να καθαρήσει και να απελευθερώσει τον συσκοτισμένο νου από τα δεσμά του. Κατά τη δική τους θεωρία μόνον ο νους μπορεί να φθάσει στη γνώση της Αλήθειας για τους Θεούς. Και ότι για να συμβεί αυτό χρειάζεται να τιθασευτούν οι ορμές του σώματος και η ταραχή που προκαλούν τα ερεθίσματα των αισθήσεων, ώστε να φθάσει κάποιος σε σταθερή ευδιαθεσία και εγκράτεια, απαλλαγμένος από πάθη κι ελαττώματα.

4. Η ΠΟΛΥΣΗΜΑΝΤΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ.

Μετά από 19 αιώνες πολιτικής απουσίας του ελληνικού κόσμου στην Ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή, ξαναβρέθηκαν το 1822 στην Επίδαυρο μια μικρή ομάδα «προσωρινά ελευθέρων ανθρώπων» για να διακηρύξουν και πάλι τις αθάνατες αρχές της κλασσικής αρχαιότητας. Από το πρώτο σύνταγμα της Επιδαύρου μέχρι και το ισχύον της Γ΄ Ελληνικής Δημοκρατίας ίσχυσαν 13 συνταγματικά κείμενα. Σε όλα αυτά ήταν ξεκάθαρη και διακηρυγμένη η πρόθεση του συντακτικού μας νομοθέτη για την εδραίωση του κράτους δικαίου, με άλλα λόγια για την πλήρη και με διαύγεια διάκριση των τριών εξουσιών της Δημοκρατούμενης Πολιτείας.

Η μεταπολίτευση αποτέλεσε καταλύτη των συνταγματικώς κατοχυρωμένων κοινωνικών και ατομικών δικαιωμάτων της χώρας μας. Η μεταπολίτευση και το πολιτειακό ζήτημα το οποίο διευθετήθηκε μέχρι τα τέλη του 1974³⁶, έδωσαν χώρο για την θέσπιση του Συντάγματος της Αβασίλευτης Ελληνικής Δημοκρατίας.

Το Ελληνικό Σύνταγμα, υπήρξε πάντα πρωτοπόρο σε πολλά ζητήματα ενώ, όπως προαναφέρθηκε, το 1864 ήταν πρωτοπόρο στην καθολική ψηφοφορία, άνευ κριτηρίων κοινωνικών, περιουσιακών η εκπαιδευτικών³⁷.

Το Σύνταγμα του 1975 ή αλλιώς το Σύνταγμα της Μεταπολίτευσης, όπως αποκαλείται από πολλούς, αναγνωρίζει και κατοχυρώνει τα βασικά και θεμελιώδη δικαιώματα της

³⁶ Στις 22 Νοεμβρίου 1974 προκηρύχθηκε δημοψήφισμα (ΦΕΚ Α΄ 353) και στις 8 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους διεξήχθη στην Ελλάδα για τη μορφή του πολιτεύματος μεταξύ Βασιλεύουσας και Αβασίλευτης Δημοκρατίας. Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν 69,2% υπέρ της Αβασίλευτης Δημοκρατίας. Η απόφαση αυτή έκρινε δύο ζητήματα: σε θεσμικό επίπεδο τον τρόπο ανάδειξης του αρχηγού του κράτους (αιρετός και όχι κληρονομικός) και σε πολιτικό επίπεδο τη μη επιστροφή του Βασιλιά Κωνσταντίνου, ο οποίος βρισκόταν εκτός Ελλάδος από τις 13 Δεκεμβρίου 1967.

³⁷ Σπυρόπουλος Φίλιππος, Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο, τεταρτη έκδοση, 2006, Σακκουλας, σελ. 62 και εξής

ελευθερίας και κοινωνικής ισότητας. Η λαϊκή κυριαρχία διακηρύσσεται πανηγυρικά και το κείμενο προστατεύει πλήρως τα ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Όσον αφορά δε τον θεσμό της δικαιοσύνης ενώ το αρχικό κείμενο προσπάθησε να παραμείνει πιστό στις αρχές και των άλλων συνταγμάτων μας, εν τούτοις με την πάροδο των 40 περίπου χρόνων ισχύς του, καταλήξαμε ο βασικός κανόνας απονομής της δικαιοσύνης να γίνει εξαίρεση και η εξαίρεση κανόνας

Από το Άρθρο 87 και μετά αναλύεται το ευρύτερο πλαίσιο απονομής δικαιοσύνης, το οποίο παρουσιάζει και διευκρινίζει τις αρμοδιότητες και τα όρια κάθε οργάνου και κάθε φορέα που συμμετέχει στη βαρυσήμαντη αυτή διαδικασία ³⁸.

Σταχυολογώντας τις πιο καίριες συνταγματικές διατάξεις που αγγίζουν την έννοια της δικαιοσύνης παρατηρούμε, στο Άρθρο 87 διακηρύσσεται η ανεξαρτησία αυτής από τις υπόλοιπες εξουσίες. Πιο συγκεκριμένα, τονίζεται ότι η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία. Επιπλέον, στην ευρύτερη παράγραφο τονίζεται το γεγονός ότι οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος. Τέλος, σύμφωνα με την τρίτη παράγραφο του ιδίου άρθρου, η επιθεώρηση των τακτικών δικαστών ενεργείται από δικαστές ανώτερου βαθμού καθώς και από τον Εισαγγελέα και τους Αντεισαγγελείς του Αρείου Πάγου, ενώ των δε εισαγγελέων από αρεοπαγίτες και εισαγγελείς ανώτερου βαθμού, σύμφωνα πάντοτε με τους ορισμούς του νόμου³⁹.

Στο Άρθρο 88 καταγράφονται και επεξηγούνται οι εγγυήσεις ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργιών, ενώ αναλύονται περιπτώσεις όπως αποδοχές, μετατάξεις κ.λ.π. Με τη σειρά του, το Άρθρο 89 κάνει λόγο για τα δικαστικά ασυμβίβαστα και τις περιπτώσεις ισχύος και εφαρμογής του. Τα επόμενα δυο Άρθρα κάνουν λόγο για δυο συμβούλια που αναλαμβάνουν διαδικασίες ελέγχου και εποπτείας των δικαστικών λειτουργιών. Πιο συγκεκριμένα, το Άρθρο 90 κάνει λόγο για το ανώτατο δικαστικό

³⁸ Πουλής Παναγιώτης, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου και Θεσμών, τρίτη έκδοση, Σακκουλας, 2007, σελ. 76 και εξης

³⁹ Σπυρόπουλος Φίλιππος, Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο, τεταρτη έκδοση, 2006, Σακκουλας, σελ. 130 και εξης

συμβούλιο, ενώ το άρθρο 91 για ανώτατο πειθαρχικό συμβούλιο. Διαπιστώνεται, επομένως, η ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος συνταγματικού ελέγχου. Τέλος, το Άρθρο 92, μετά την ανάλυση των δικαστικών λειτουργιών κάνει αναφορά και επεξηγεί το καθεστώς των Δικαστικών υπαλλήλων, των συμβολαιογράφων και των υπαλλήλων υποθηκοφυλακείων.

Το Άρθρο 93 προχωράει στα ενδότερα της απονομής δικαιοσύνης και αρχίζει να αναλύει τους φορείς απονομής, τα δικαστήρια. Στην πρώτη παράγραφο, αναφέρεται ότι τα δικαστήρια διακρίνονται σε διοικητικά, πολιτικά και ποινικά και οργανώνονται με ειδικούς νόμους. Η δεύτερη παράγραφος κάνει λόγο για τις συνεδριάσεις των δικαστηρίων. Οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων. Η φύση της απόφασης παρουσιάζεται στη τρίτη παράγραφο του αυτού άρθρου, καθώς κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση. Νόμος ορίζει τις έννομες συνέπειες που επέρχονται και τις κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασης του προηγούμενου εδαφίου. Η γνώμη της μειοψηφίας δημοσιεύεται υποχρεωτικά. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την καταχώριση στα πρακτικά ενδεχόμενης μειοψηφίας, καθώς και τους όρους και τις προϋποθέσεις της δημοσιότητάς της⁴⁰.

Τέλος, η τέταρτη παράγραφος του ίδιου άρθρου κατοχυρώνει την συνταγματικότητα των αποφάσεων των δικαστηρίων. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται ότι Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα. Προχωρώντας στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, ακολουθεί το Άρθρο 94 αναφέρεται στην Δικαιοδοσία διοικητικών και πολιτικών δικαστηρίων, ενώ τα Άρθρα 95-100 ασχολούνται με την υλική αρμοδιότητα των δικαστηρίων, Διοικητικών και ποινικών καθώς επίσης και με την ίδρυση Ειδικού Δικαστηρίου του άρθρου 100.

⁴⁰ Πουλής Παναγιώτης, Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου και Θεσμών, τρίτη έκδοση, Σακκουλας, 2007, σελ 112 κα εξης.

5. ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ.

Προκειμένου να αντιληφθούμε την έννοια της δικαιοσύνης και πως αυτή εφαρμόζεται στην πράξη στην ελληνική πραγματικότητα, πέρα από τη σφαίρα του ιδεατού, θα ήταν δόκιμο να αναλυθεί, έστω και συνοπτικά, η σύνθεση των ποινικών δικαστηρίων καθώς και η αρμοδιότητα αυτών.

Τοποθετώντας τα ποινικά δικαστήρια σε μια αξιολογική κλίμακα, θα έπρεπε να αναφερθούμε πρώτα στο **πταισματοδικείο**, το οποίο δικάζει τα πταίσματα, δηλαδή τα ήσσονος ποινικής απαξίας αδικήματα, εκτός από εκείνα που ανήκουν στην αρμοδιότητα των πλημμελειοδικών και του δικαστηρίου ανηλίκων (άρθρ. 112, 113 Κ.Π.Δ.). Επιπρόσθετα, συγκροτείται από ένα πταισματοδίκη. Αν αυτός για οποιοδήποτε λόγο κωλύεται αναπληρώνεται από άλλο πταισματοδίκη από τον πρόεδρο του πολυμελούς πρωτοδικείου στην περιφέρεια του οποίου υπάγεται το πταισματοδικείο. Κατηγορούσα αρχή είναι ο δημόσιος κατήγορος (27§2,3 Κ.Π.Δ.).

Έπειτα, θα πρέπει να αναφερθούμε στο **μονομελές πλημμελειοδικείο** το οποίο σύμφωνα με το Άρθρο 114 Κ.Π.Δ. «δικάζει: 1) Τα πλημμελήματα για τα οποία απειλείται στο νόμο φυλάκιση με ελάχιστο όριο κατώτερο του ενός έτους ή χρηματική ποινή ή και οι δύο ποινές εκτός από:

α) εκείνα που υπάγονται στην αρμοδιότητα των μεικτών ορκωτών δικαστηρίων και των εφετείων, καθώς και τα συναφή με αυτά (Άρθρα 111, 109 Κ.Π.Δ.)

β) εκείνα που υπάγονται στην αρμοδιότητα του δικαστηρίου των ανηλίκων.

γ) εκείνα των Άρθρων 259 και 302 του Ποινικού Κώδικα και της συκοφαντικής δυσφήμισης δια του τύπου.

2) Τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του πταισματοδικείου, καθώς και των αποφάσεων που εκδίδονται από το ειρηνοδικείο σύμφωνα με το άρθρο 116 παράγραφος 1.» Όσον αφορά στη σύνθεσή του, συγκροτείται από πρόεδρο πρωτοδικών ή πρωτοδίκη. Κατηγορούσα αρχή είναι ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών ή αντιεισαγγελέας.

Επίσης, υπάρχει και το **τριμελές πλημμελειοδικείο** το οποίο δικάζει τα πλημμελήματα που δεν ανήκουν στην αρμοδιότητα των μεικτών ορκωτών δικαστηρίων, του δικαστηρίου των εφετών, του μονομελούς πλημμελειοδικείου και του δικαστηρίου ανηλίκων, αλλά και τα πταίσματα των προσώπων που αναφέρονται στην παράγραφο 6 του Άρθρου 111 Κ.Π.Δ. (πρόσωπα ιδιάζουσας δωσιδικίας). Συγκροτείται από τον πρόεδρο πρωτοδικών και δύο πρωτοδίκες. Σε περίπτωση που υπάρχει βεβαιωμένο στην απόφαση κώλυμα αναπληρώνονται. Αν το κώλυμα δεν είναι βεβαιωμένο στην απόφαση τότε υπάρχει κακή σύνθεση που δημιουργεί λόγο αναιρέσεως(Άρθρα 171§1 α΄ 510 §1 Κ.Π.Δ). Κατηγορούσα αρχή είναι ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών ή αντιεισαγγελέας.

Όταν πρόκειται για κακουργήματα και πολιτικά εγκλήματα, δικαιοσύνη απονέμουν σύμφωνα με το άρθρο 97 του Συντάγματος τα μικτά ορκωτά δικαστήρια που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές και ενόρκους. Ειδικότερα, το **Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο** (στο εξής Μ.Ο.Δ.) δικάζει σε α΄ βαθμό κακουργήματα, εκτός από εκείνα που δικάζονται από τα εφετεία κακουργημάτων και τα πολιτικά πλημμελήματα (Άρθρο 109 Κ.Π.Δ.). Συγκροτείται από τον πρόεδρο πρωτοδικών δύο πρωτοδίκες και τέσσερις ενόρκους και κατηγορούσα αρχή είναι ο εισαγγελέας εφετών. **Το Μικτό Ορκωτό Εφετείο (στο εξής Μ.Ο.Ε.).** Συγκροτείται από τον πρόεδρο εφετών και δύο εφέτες και τέσσερις ενόρκους. Διαφοροποιείται από το Μ.Ο.Δ. στα κριτήρια επιλογής των ενόρκων. Κατηγορούσα αρχή είναι ο εισαγγελέας ή αντιεισαγγελέας εφετών. Τα Μ.Ο.Ε. δικάζουν εφέσεις κατά αποφάσεων Μ.Ο.Δ.

Σύμφωνα με το Άρθρο 97§2 του Ελληνικού Συντάγματος, ωστόσο, «τα κακουργήματα και τα πολιτικά εγκλήματα, που με συντακτικές πράξεις, ψηφίσματα και ειδικούς νόμους έχουν υπαχθεί έως την ισχύ του Συντάγματος στη δικαιοδοσία των εφετείων, εξακολουθούν να δικάζονται από αυτά, εφόσον δεν υπαχθούν με νόμο στην αρμοδιότητα των μεικτών ορκωτών δικαστηρίων. Με νόμο μπορεί να υπαχθούν στη δικαιοδοσία των ίδιων εφετείων και άλλα κακουργήματα.». Υπάρχουν δύο είδη Εφετείων, το **Τριμελές εφετείο κακουργημάτων** και το **Πενταμελές. Το** τριμελές εφετείο δικάζει σε α΄ βαθμό τα κακουργήματα του Άρθρου 111 Κ.Π.Δ. και τα πλημμελήματα των προσώπων ιδιάζουσας δωσιδικίας. Σε β΄ βαθμό δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του τριμελούς πλημμελειοδικείου. Συγκροτείται από τον πρόεδρο εφετών και δύο εφέτες. Κατηγορούσα αρχή είναι εισαγγελέας ή αντιεισαγγελέας εφετών. Τα πενταμελή εφετεία δικάζουν τις εφέσεις κατά αποφάσεων του τριμελούς

εφετείου κακουργημάτων όσο και των πλημμελημάτων των προσώπων ιδιάζουσας δωσιδικία που δικάζονται από το τριμελές εφετείο πλημμελημάτων. Συγκροτούνται από τον πρόεδρο των εφετών και τέσσερις εφέτες. Κατηγορούσα αρχή είναι ο εισαγγελέας ή αντιεισαγγελέας εφετών.

Ωστόσο ακόμα μια σχετικώς πρόσφατη καινοτομία του ποινικού μας συστήματος ήσαν το **Μονομελές Εφετείο**. Όπου σύμφωνα με το Άρθρο 110 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας «Το μονομελές εφετείο δικάζει τα πιο κάτω εγκλήματα, εκτός αν στο νόμο απειλείται κατ' αυτών η ποινή της ισόβιας κάθειρξης:

- 1) Τα κακουργήματα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 308 Α, ως και αυτά της παραγράφου 1 του άρθρου 308 Β εφόσον για τα τελευταία έχει συνταχθεί πρακτικό συνδιαλλαγής.
- 2) Τα κακουργήματα των άρθρων 114 του ν. 1892/1990 (Α'101), 66 του ν. 2121/1993 (Α'25) και 52 του ν. 4002/2011 (Α'180).
- 3) Τα κακουργήματα των ν. 2725/1999 (Α'121) και 3028/2002 (Α'153)».

Θα αποτελούσε ωστόσο, μέγιστη παράλειψή μας εάν δεν αναφέραμε και το **Δικαστήριο Ανηλίκων**. Τα Δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους, με τις παρακάτω διακρίσεις:

Α. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει: α) τις πράξεις που τελούνται από ανηλίκους εκτός από εκείνες που δικάζονται από το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων, β) τα πταίσματα που τελούνται από ανηλίκους στην έδρα του πρωτοδικείου και γ) τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του πταισματοδικείου για ανηλίκους. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων επιβάλλει επίσης τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που ορίζονται από τον Ποινικό Κώδικα για ανηλίκους που δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους.

Β. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους, για τις οποίες, αν τελούνταν από ενήλικα, απειλείται ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη με ανώτατο όριο τα είκοσι έτη.

Γ. Το εφετείο ανηλίκων δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των μονομελών και τριμελών δικαστηρίων ανηλίκων που λειτουργούν στα πλημμελειοδικεία.

6. ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ.

Το Άρθρο 96 φέρει τον τίτλο «Ποινική δικαιοσύνη». Σε αυτό το άρθρο αναλύονται τα μέσα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, μέσω ενός αριθμού ερμηνευτικών και προσδιοριστικών παραγράφων. Η πρώτη παράγραφος αναφέρεται στα τακτικά ποινικά δικαστήρια, στα οποία ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων και η λήψη όλων των μέτρων που προβλέπουν οι ποινικοί νόμοι. Στη δεύτερη παράγραφο αναφέρεται ότι «υπάρχει δυνατότητα με νόμο η ποινική δικαιοσύνη⁴¹

α) να ανατεθεί και σε αρχές που ασκούν αστυνομικά καθήκοντα η εκδίκαση αστυνομικών παραβάσεων που τιμωρούνται με πρόστιμο,

β) να ανατεθεί σε αρχές αγροτικής ασφάλειας η εκδίκαση των σχετικών με τους αγρούς πταισμάτων και των ιδιωτικών διαφορών που απορρέουν από αυτά. Σ' αυτές τις δύο περιπτώσεις οι αποφάσεις που εκδίδονται υπόκεινται σε έφεση στο αρμόδιο τακτικό δικαστήριο, η οποία έχει ανασταλτική δύναμη⁴².»

Η τρίτη παράγραφος αναφέρει ότι ειδικοί νόμοι ορίζουν τα σχετικά με δικαστήρια ανηλίκων, στα οποία επιτρέπεται να μην εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 93 παράγραφος 2 και 97. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών μπορεί να μην απαγγέλλονται δημόσια.

Σύμφωνα με την τέταρτη παράγραφο, ειδικοί νόμοι ορίζουν:

α) Τα σχετικά με τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία,

β) Τα σχετικά με το δικαστήριο λειών.

Το Άρθρο 97, με τη σειρά του, κάνει λόγο για μία ειδική κατηγορία οργάνων απονομής ποινικής δικαιοσύνης, τα Μικτά ορκωτά δικαστήρια. Πιο συγκεκριμένα, τα κακουργήματα και τα πολιτικά εγκλήματα δικάζονται από μικτά ορκωτά δικαστήρια

⁴¹ <http://www.nbonline.gr/journals/6>

⁴² Παπαδαμάκης Αδαμ, Ποινική Δικονομία, πρώτη έκδοση, Σακκουλας 2017, σελ 106 και εξής .

που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές και ενόρκους. Ωστόσο, η δεύτερη παράγραφος του ίδιου άρθρου δημιουργεί μια ενδιαφέρουσα προβληματική διότι προβλέπει ότι «Κακουργήματα και πολιτικά εγκλήματα, που με συντακτικές πράξεις, ψηφίσματα και ειδικούς νόμους έχουν υπαχθεί έως την ισχύ του Συντάγματος στη δικαιοδοσία των εφετείων, εξακολουθούν να δικάζονται από αυτά, εφόσον δεν υπαχθούν με νόμο στην αρμοδιότητα των μικτών ορκωτών δικαστηρίων. Με νόμο μπορεί να υπαχθούν στη δικαιοδοσία των ίδιων εφετείων και άλλα κακουργήματα». Παρατηρείται λοιπόν, ότι μέσω της εν λόγω ρυθμίσεως να αμφισβητηθεί από ορισμένους θεωρητικούς η ορθή απονομή της δικαιοσύνης, που αποτελεί και το καίριο θέμα του παρόντος συγγράμματος. Κατά συνέπεια, θα αναφερθούμε εκτενέστερα στη συνέχεια.

Το Άρθρο 98 αυτού του Κεφαλαίου κάνει λόγο για το Ελεγκτικό Συνέδριο και τις περιπτώσεις αρμοδιότητας του. Το Άρθρο 99 μιλάει για Αγωγές κακοδικίας, ένα από τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα. Σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο, αυτές οι αγωγές κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργών δικάζονται, από ειδικό δικαστήριο που συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρό του, και από ένα σύμβουλο της Επικρατείας, έναν αρεοπαγίτη, ένα σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας και δύο δικηγόρους, μέλη του Ανώτατου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων, ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση⁴³.

Η παράγραφος δυο αναφέρει ότι από τα μέλη του ειδικού δικαστηρίου εξαιρείται κάθε φορά εκείνο που ανήκει στο σώμα ή τον κλάδο της δικαιοσύνης που για ενέργεια ή παράλειψη λειτουργών του καλείται να αποφανθεί το δικαστήριο, ενώ σύμφωνα με την Τρίτη παράγραφο, δεν απαιτείται άδεια για να εγερθεί αγωγή κακοδικίας. Τέλος, το Άρθρο 100 κάνει λόγο για το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο και το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, ειδικά όργανα, τα οποία έχουν εξειδικευμένες αρμοδιότητες και σε συγκεκριμένες περιστάσεις (ενώ δεν εμπλέκονται στην διαδικασία απονομής ποινικής δικαιοσύνης).

⁴³ <http://www.nbonline.gr/journals/6>

Η ύπαρξη ποινικών δικαστηρίων αποτελεί δημοκρατική κατάκτηση των τελευταίων αιώνων και θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα του κάθε κατηγορουμένου. Παλαιότερα οι ποινές επιβάλλονταν από τον απόλυτο μονάρχη χωρίς δίκη, κατά βούλησιν. Σήμερα ισχύει η αρχή *nulla poena sine processu*⁴⁴, δεν μπορεί να επιβληθεί δηλαδή καμία ποινή χωρίς να προηγηθεί δίκαιη δίκη από ανεξάρτητο δικαστήριο, στο οποίο ο κατηγορούμενος θα έχει τη δυνατότητα να υπερασπιστεί τον εαυτό του⁴⁵. Σύμφωνα με την αρχή της "ενιαίας δικαιοδοσίας", η οποία ισχύει σε πολλά κράτη, όπως και στην Ελλάδα, τα ποινικά δικαστήρια δε συγκροτούνται από ειδικούς ποινικούς δικαστές, αλλά από τους ίδιους δικαστές που συγκροτούν και τα Πολιτικά Δικαστήρια, προκειμένου να αποφευχθεί η σκλήρυνση και η επαγγελματική διαστροφή των δικαστών⁴⁶.

Εγκλήματα όπως πταίσματα και ελαφρά πλημμελήματα δικάζονται από μονομελή δικαστήρια, ώστε να επιτυγχάνεται ταχεία απόδοση δικαιοσύνης. Τα βαρύτερα όμως πλημμελήματα και κακουργήματα δικάζονται από πολυμελή δικαστήρια, ώστε να εξασφαλίζεται σε βάθος διαλεύκανση της υπόθεσης και ορθότερη απονομή δικαιοσύνης⁴⁷.

Τα ποινικά δικαστήρια συγκροτούνται στην πλειοψηφία τους αποκλειστικά από τακτικούς δικαστές, εκτός από αυτά που δικάζουν τα σοβαρότερα εγκλήματα, τα κακουργήματα, τα οποία συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές και ενόρκους (Μικτά Ορκωτά Δικαστήρια). Ειδικά για την ποινική δίκη το άρθρο 2 του 7ου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου⁴⁸ κατοχυρώνει το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε ένδικα μέσα, το δικαίωμά του δηλαδή να ζητήσει επανάκριση της υπόθεσής του από ανώτερο δικαστήριο. Όλες οι

⁴⁴ Καμία επιβολή ποινής χωρίς διαδικασία (δικονομία).

⁴⁵ Παπαδαμάκης Αδαμ, Ποινική Δικονομία, πρώτη έκδοση, Σακκουλας 2017, σελ 152 και εξης .

⁴⁶ Φαρσεδάκης – Σατλάνης, Εισαγωγή στο Γενικό Ποινικό Δίκαιο, τομος α' , δευτερη εκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013

⁴⁷ Φαρσεδάκης – Σατλάνης, Εισαγωγή στο Γενικό Ποινικό Δίκαιο, τομος α' , δευτερη εκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013 , σελ. 139 και εξης

⁴⁸ Κυριτσάκη Ιωάννα, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εξωτερικές Σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης , δεύτερη έκδοση, Σακκουλας, 2011, σελ. 37 και εξης

αποφάσεις των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων προσβάλλονται με ένδικα μέσα. Τέλος, όσον αφορά την κορυφή της πυραμίδας για την ποινική δικαιοσύνη , Ανώτατο δικαστήριο , όπως και στην πολιτική δικαιοσύνη, είναι ο Άρειος Πάγος. Ο Άρειος Πάγος δεν εξετάζει τα πραγματικά περιστατικά μιας υπόθεσης, παρά μόνο αν τα κατώτερα δικαστήρια (δικαστήρια ουσίας) ερμήνευσαν και εφάρμοσαν σωστά το νόμο ή αν υπέπεσαν σε νομικό σφάλμα. Αν συμβαίνει το τελευταίο, ο Άρειος Πάγος αναιρεί την απόφαση και αναπέμπει την υπόθεση στο αρμόδιο δικαστήριο για να κριθεί εκ νέου με άλλη βέβαια σύ

7. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 97 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ.

Όπως προαναφέραμε, οι διατάξεις του άρθρου 97 του Συντάγματος χρήζουν ιδιαίτερης θεωρητικής εκτίμησης και προσέγγισης, καθώς παρουσιάζουν ιδιαίτερο νομικό ενδιαφέρον. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο παρατίθεται αυτούσιο και έπειτα ακολουθεί η περαιτέρω ανάλυση αυτού.

Άρθρο 97

«1. Τα κακουργήματα και τα πολιτικά εγκλήματα δικάζονται από μικτά ορκωτά δικαστήρια που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές και ενόρκους, όπως νόμος ορίζει. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών υπόκεινται στα ένδικα μέσα που ορίζει ο νόμος.

2. Κακουργήματα και πολιτικά εγκλήματα, που με συντακτικές πράξεις, ψηφίσματα και ειδικούς νόμους έχουν υπαχθεί έως την ισχύ του Συντάγματος στη δικαιοδοσία των εφετείων, εξακολουθούν να δικάζονται από αυτά, εφόσον δεν υπαχθούν με νόμο στην αρμοδιότητα των μικτών ορκωτών δικαστηρίων.

Με νόμο μπορεί να υπαχθούν στη δικαιοδοσία των ίδιων εφετείων και άλλα κακουργήματα.

3. Τα εγκλήματα κάθε βαθμού που διαπράττονται δια του τύπου υπάγονται στα τακτικά ποινικά δικαστήρια, όπως νόμος ορίζει.»

Προχωρώντας λίγο πιο πίσω τα οριζόμενα στο άρθρο 97 στο Σύνταγμα του 1973, καθώς και σε αυτό του 1968 προβλέποντο στο άρθρο 111 ως εξής:

«1. Τα κακουργήματα και τα πολιτικά εγκλήματα δικάζονται υπό μικτών ορκωτών δικαστηρίων συγκροτούμενων, ως νόμος ορίζει, εκ τακτικών δικαστών κατά πλειονοψηφίαν και εξ ενόρκων.

2. Κακουργήματα υπαχθέντα, μέχρι της ισχύος του παρόντος, διά ψηφισμάτων και ειδικών νόμων, εις την αρμοδιότητα των Εφετείων, εξακολουθούν να δικάζονται υπ' αυτών, εφ' όσον νόμος δεν υπαγάγη ταύτα εις την αρμοδιότητα των μικτών ορκωτών δικαστηρίων.

3. Τα αδικήματα του τύπου υπάγονται εις τα τακτικά ποινικά δικαστήρια, ως νόμος ορίζει.»

Ενώ στο Σύνταγμα του 1952 στο άρθρο 95 ως ακολούθως:

«Υπό των ορκωτών δικαστηρίων δικάζονται τα κακουργήματα, τα πολιτικά εγκλήματα, ως και τα του τύπου, οσάκις ταύτα δεν αφορώσι τον ιδιωτικόν βίον, και τα τυχόν διά νόμου υπαχθησόμενα άλλα αδικήματα. Προς εκδίκασιν των ανωτέρω αδικημάτων του τύπου νόμος δύναται να ορίση μεικτά δικαστήρια εκ τακτικών δικαστών και ενόρκων, οίτι-νες και δέον ν'αποτελώσι την πλειοψηφίαν.

Κακουργήματα υπαχθέντα μέχρι τούδε δι' ειδικών νόμων και ψηφισμάτων εις την αρμοδιότητα των εφετείων θέλουσιν εξακολουθήσει δικαζόμενα υπό των δικαστηρίων τούτων, εφ' όσον νόμος δεν επαναφέρει ταύτα υπό την αρμοδιότητα των ορκωτών δικαστηρίων.»⁴⁹

A. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.

Κάνοντας μια σύντομη χρονολογική αναδρομή στα Συντάγματα της Ελλάδος ήδη από την επαναστατική περίοδο, αντιλαμβανόμαστε ότι στο Σύνταγμα της Τροιζήνας προβλεπόταν στο Άρθρο 137 η ίδρυση των Ορκωτών Δικαστηρίων τα οποία όφειλε η Βουλή να συστήσει με Νόμο⁵⁰. Εισάγεται λοιπόν, από τότε, παρότι πρώιμα, ο θεσμός των Ορκωτών Δικαστηρίων. Έπειτα επί Βαυαροκρατίας στις 02.04.1834 δημοσιεύτηκε η νέα ποινική δικονομία, με την οποία εισήχθη και επισήμως το ορκωτό σύστημα παρά

⁴⁹ Νίκη Καλτσόγια-Τουρναβίτη, Το Σύνταγμα του 1975/1986, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 1999

⁵⁰ Μιχόπουλος Μιχάλης, Η απονομή της Δικαιοσύνης στην Ελληνική Συνταγματική Ιστορία, Εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005.

τις αντιρρήσεις του ΜΑΟΥΡΕΡ ότι το έθνος δεν ήταν ακόμη έτοιμο να εντάξει τόσο φιλελεύθερους θεσμούς. Ακόμη και το σύνταγμα του 1844, παρότι σύμφωνα με το Άρθρο 86 όριζε ότι « η Δικαιοσύνη πηγάζει υπό του Βασιλέως, ενεργείται δια των δικαστών, υπ' αυτού διοριζομένων» , και εν γένει δεν διέκρινε κατ' αυτόν τον τρόπο τις τρεις εξουσίες, διατήρησε το ορκωτό σύστημα, στο οποίο δικάζονταν όλα τα κακουργήματα και τα του τύπου, εφόσον δεν αφορούσαν τον ιδιωτικό βίο.

Μεταγενέστερα, το Σύνταγμα του 1911 επίσης διατηρεί το ορκωτό σύστημα με το άρθρο 94. Ωστόσο, η ανώμαλη κατάσταση της δωδεκαετίας 1915-1927 δημιούργησε τα «Ειδικά δικαστήρια» με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ρωγμή στον θεσμό . Το πρώτο «ειδικό εφετείο» ιδρύθηκε με το ψήφισμα της 16/31 Δεκέμβρη 1924 της Δ' συντακτικής συνέλευσης και ήταν επταμελούς συνθέσεως (άρθρον 8). Με το ν.δ. της 20.3/12.5/26 τροποποιήθηκε το προηγούμενο άρθρο 8 και περιορίστηκε η σύνθεση από 7 μέλη σε πέντε. Το νομοθετικό αυτό διάταγμα κυρώθηκε με το νόμο 3893/13.2.29. Μάλιστα, ο Κ. Τσουκαλάς έγραψε τότε «Γνωρίζομεν τι επακολούθησε. Τα επταμελή Εφετεία μετεβλήθησαν εις πενταμελή. Ταύτα αντικατέστησαν τα επταμελή Στρατοδικεία. Η ιστορία του τόπου εστιγματίσθη υπό καταδίκας αιματηράς, υπενθυμιζούσας δικαιοσύνην κάφρων ή Οττεντοτων. Και επανήλθεν ο νομοθέτης εις τα Εφετεία, δικάζοντα τας πράξεις, με έμβλημα τηνν προστασίαν του δημοσίου πλούτου, και προορισμόν του ποινικού δικαστού παρεμφερή προς τον έργον του οικονομικού εφόρου.».

Το Σύνταγμα του 1927 στη συνέχεια, προέβλεπε στο Άρθρο 100 § β' ότι « κακουργήματα υπαχθέντα δι' ειδικών νόμων εις την αρμοδιότητα των εφετείων θέλουν εξακολουθήσει δικαζόμενα υπό των δικαστηρίων τούτων, εφόσον νόμος δεν ήθελεν επαναφέρει ταύτα υπό την αρμοδιότητα των ορκωτών δικαστηρίων.». Παρατηρούμε, ότι ο συντακτικός νομοθέτης αποπειράθηκε να προλάβει την αναμενόμενη δημιουργία κενού με την εφαρμογή του νέου Συντάγματος, με τις εκκρεμοδικίες αρμοδιότητας των ειδικών δικαστηρίων, αλλά απέτυχε. Από το ψήφισμα του 1924 μέχρι τον Ιούνιο του 1927 βρισκόνταν σε εκκρεμοδικία αρκετές υποθέσεις κακουργημάτων, κατά συνέπεια υπήρχε τεράστιος κίνδυνος να μην λογοδοτήσουν οι υπόδικοι καταχραστές δημοσίου χρήματος. Όμως, μεταγενέστερα με την κατάργηση του Συντάγματος του 1927 και την επαναφορά σε ισχύ του Συντάγματος του 1911 καταργείται η νομοθεσία περί «ειδικών εφετείων», επειδή ήταν αντίθετη με το άρθρο 100 του Συντάγματος αυτού.

Ωστόσο, τα «συντακτικά πειράματα» του συντακτικού νομοθέτη δεν έλαβαν τέλος. Με την συντακτική πράξη Λ.Γ/18.4/25.5/1935 τροποποιήθηκαν τα εδάφια β' και γ' του άρθρου 100 του Συντάγματος του 1911 με αποτέλεσμα να εκδοθεί ο Λ.Ν. της 19.4/25.5.1935 που επανέφερε σε ισχύ τις διατάξεις που ήταν αντίθετες με το άρθρο 100, επανιδρύθηκαν δηλαδή τα πενταμελή εφετεία. Επιβάλλεται σε αυτό το σημείο να τονίσουμε ότι μέχρι τότε τα ειδικά Εφετεία δίκάζαν υποθέσεις καταχραστών δημοσίου χρήματος. Με τη Γ'α συντακτική πράξη της 25.1.1936 συμπεριλήφθηκαν—στην ουσία επανήλθαν— στα πενταμελή εφετεία τα «κατά του κοινωνικού καθεστώτος» αδικήματα. Παρατηρούμε λοιπόν ότι η ρωγή της εννοίας του κράτους δικαίου αποκτά μεγαλύτερο εύρος. Όλα τα μετέπειτα νομοθετήματα (ν.δ. 313/14.7.1941, α.ν. 387/8.1.1945, α.ν. 568/27.9.1945 και ν.δ. 448/3.10.1947) τροποποίησαν βασικώς το πρώτο ψήφισμα της Δ' Συντακτικής Συνέλευσης, όχι όμως ως προς την πενταμελή σύνθεση των εφετείων. Με την Συντακτική πράξη της 3.10.1974 (ΦΕΚ Α277) τα εγκλήματα των πρωταιτίων του πραξικοπήματος της 21.4.1967 υπήχθησαν στην αρμοδιότητα του πενταμελούς εφετείου Αθηνών, ενώ με το άρθρο 3 του Α' ψηφίσματος της Ε' Αναθεωρητικής Βουλής (18.1.1975) επεκτάθηκε η αρμοδιότητα του πενταμελούς εφετείου και στα συναφή προς την εγκαθίδρυση του καθεστώτος των Απριλιανών εγκλήματα.

Μέσω αυτής της συνοπτικής αναδρομής, αντιλαμβανόμαστε ότι μόνον το αρχικό νομοθέτημα δηλαδή το ψήφισμα της 16/31 Δεκέμβρη 1924 της Δ' συντακτικής συνέλευσης προέβλεπε επταμελή σύνθεση εφετείων, ίσως επειδή ο νομοθέτης αντιλαμβανόταν το επικίνδυνον του εγχειρήματος και ήθελε να διατηρήσει την αμεροληψία που απαιτείται σε ένα δικαστήριο αναλόγου κύρους. Στην συνέχεια, που εγκαθιδρύθηκε ο θεσμός όλα τα νομοθετήματα προέβλεπαν πενταμελή σύνθεση. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί η αυξημένη τυπική ισχύς των νομοθετικών οργάνων ως ένα επιπλέον σημαντικό στοιχείο για την θεωρητική μας προσέγγιση.

B. Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΑ ΤΡΙΜΕΛΗ ΕΦΕΤΕΙΑ ΚΑΚΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ

Το 1986 θεσπίστηκε ο νόμος 1649, ο οποίος στο Άρθρο 14§2 προέβλεπε τη σύνθεση των ειδικών εφετείων, τα οποία έγιναν σε α' βαθμό από πενταμελή τριμελή και σε β' βαθμό από επταμελή πενταμελή. Η προεργασία αυτού του εγχειρήματος είχε ήδη ξεκινήσει από το 1984, όταν η ολομέλεια του Εφετείου Αθηνών, σύμφωνα με το Πρακτικό 4/1984, αποφάσισε την μείωση των συνθέσεων των ειδικών εφετείων, παρερμηνεύοντας το άρθρο 97 του Συντάγματός μας. Ειδικότερα, κατέληξε στην ακόλουθη ερμηνεία, προκειμένου να εξαλείψει οποιαδήποτε υπόνοια αντισυνταγματικότητας: «Ως προς τη συνταγματικότητα, λοιπόν της προτεινόμενης ρύθμισης υποστηρίχθηκε ότι το άρθρο 97§2 του Συντάγματος κάνει λόγο απλώς για Εφετεία χωρίς άλλη εξειδίκευση, πράγμα που σημαίνει ότι αφήνει στον κοινό νομοθέτη να καθορίσει τη σύνθεσή τους.»⁵¹

Μετά το πέρας δύο χρόνων, σε δημοσιευμένο άρθρο εφέτη μάλιστα, αναγράφεται ευθαρσώς προς υποστήριξιν αυτής της θέσεως, ότι με πολυπρόσωπη σύνθεση το ακροατήριο δίνει μάλλον την εντύπωση θιάσου.⁵² Πιο συγκεκριμένα, ανέφερε επί του θέματος: «Οι επταμελείς συνθέσεις αποτελούν χαρακτηριστική περίπτωση σπατάλης δικαστικής ενέργειας. Καθηλώνουν επί σειράν ημερών, ιδίως όταν πρόκειται για περίπλοκα διαχειριστικά ή άλλα σοβαρά κακούργηματα, που όχι μόνο καταπονούνται μάταια, αλλά και φθείρονται ψυχολογικά συναισθανόμενοι ότι είναι περιττοί. Η αποδέσμευση των δικαστών αυτών θα καθιστούσε εφικτή την ορθολογικότερη απασχόλησή τους και συνεπώς την ταχύτερη απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, χωρίς περαιτέρω αύξηση του αριθμού των εφετών, ο οποίος έχει αφύσικα διογκωθεί».

Σε γενικότερο πλάνο, τα επιχειρήματα της ολομέλειας, προς επίρρωση της θέσεώς της θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ακόμα και αντιεπιστημονικά, ακόμα και σε κάποιον μη νομικό. Πέραν του χαρακτηρισμού της ολομέλειας της επταμελούς ή ακόμη και της πενταμελούς συνθέσεως, ως θιάσου, έχει λεχθεί και ότι η παρουσία πολλών δικαστών

⁵¹ Ποιν. Χρον. ΛΕ' 762-765 άρθρο του Στ. Ματθία με τίτλο «Περιορισμός της σύνθεσης των ποινικών δικαστηρίων, όταν δικάζουν κακούργηματα.

⁵² Μιχόπουλος Μιχάλης, Η απονομή της Δικαιοσύνης στην Ελληνική Συνταγματική Ιστορία, Εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005.

στην έδρα δημιουργεί την αίσθηση διεσπαρμένης δικαστικής συνειδήσεως, διότι ο κατηγορούμενος δεν γνωρίζει καλά-καλά σε ποιόν απευθύνεται και ποιος τον κρίνει, δυσχεραίνοντας τοιουτοτρόπως την αποτελεσματικότητα της υπεράσπισής του. Επιπροσθέτως, η επταμελής σύνθεση του β' βαθμού κρίσης συντελεί, σύμφωνα με τα τότε επιχειρήματα της ολομέλειας στην χαλάρωση του συναισθήματος της δικαστικής ευθύνης, καθότι όσο αυξάνεται ο παρονομαστής των δικαστών, τόσο μειώνεται η αξία της κάθε ψήφου. Τέλος, υποστηρίχθηκε ακόμη και ότι οι πολυμελείς συνθέσεις παίρνουν τον χαρακτήρα δημοψηφίσματος, καθότι δεν καθίσταται δυνατή η ενδελεχής εξέταση κάθε επιμέρους δικαστικής αποφάσεως από κοινού.

Ακόμη και να θέλαμε να συμφωνήσουμε με την πρόταση της ολομέλειας, δεν θα μπορούσαμε διότι τα επιχειρήματά της έχουν κενά και εύκολα καταρρίπτονται, διότι ο αιτιολογικός τους πυρήνας δεν ερείδεται στην επιδίωξη της ορθότερης απονομής δικαιοσύνης, αλλά στην διευκόλυνση του δικαστικού επαγγέλματος. Μόνον ένα επιχείρημα, ίσως συνέτεινε προς αυτή την κατεύθυνση και μπορούσε να θεωρηθεί άξιο σχολιασμού. Υποστηρίχθηκε, ότι πιθανή ομόφωνη απόφαση πενταμελούς εφετείου ίσως ανατραπεί στο β' βαθμό κρίσης με πλειοψηφία τεσσάρων ψήφων του επταμελούς εφετείου. Ωστόσο, ακόμη και για αυτή την «εκτροπή» προτάθηκε ουσιαστική λύση από τον Εισαγγελέα Χρ. Αρβανίτη⁵³, ο οποίος πρότεινε να δικάζουν πέντε πλημμελειοδίκες σε α' βαθμό και πέντε εφέτες στον β'.

Παρατηρούμε ότι ο θεσμός των μικτών ορκωτών δικαστηρίων του άρθρου 97 του σημερινού Συντάγματος είχε μία ιδιαίτερη πορεία μόλις μέσα σε σχεδόν δύο αιώνες. Η αρχική πρόβλεψη στα πρώτα Συντάγματα ήταν η πρόβλεψη του Ορκωτού Δικαστηρίου, το οποίο με το Άρθρο 2 της συντακτικής πράξης της 20.11.1935 μετεβλήθη σε μικτό ορκωτό. Σύμφωνα με αυτή «Τα αδικήματα του τύπου, οσάκις αφορώσιν εις τον δημόσιον βίον προσώπου ασκούντως δημόσιαν λειτουργίαν είτε διαρκώς είτε προσκαιρώς, δικάζονται υπό μικτού δικαστηρίου, εκ τακτικών δικαστών και ενόρκων». Στη συνέχεια, ο συντακτικός νομοθέτης του 1952 στο β' εδάφιο του άρθρου 95 υιοθέτησε τον θεσμό των μικτών ορκωτών μόνο για την εκδίκαση αδικημάτων του Τύπου. Ανέφερε χαρακτηριστικά : «Υπό των ορκωτών δικαστηρίων δικάζονται τα κακουργήματα, τα πολιτικά εγκλήματα, ως και τα του τύπου, οσάκις

⁵³ Ποινικά Χρονικά Κ.Ε. 249-50

ταύτα δεν αφορώσι τον ιδιωτικόν βίον, και τα τυχόν διά νόμου υπαχθησόμενα άλλα αδικήματα. Προς εκδίκασιν των ανωτέρω αδικημάτων του τύπου νόμος δύναται να ορίση μεικτά δικαστήρια εκ τακτικών δικαστών και ενόρκων, οίτι-νες και δέον ν'αποτελώσι την πλειοψηφίαν.» Μία και μόνον λέξι, η λέξι «μικτά» παρότι αθώα, άλλαξε εις βάθος την ουσία και την σύνθεση του δικαστηρίου και έδωσε άλλη τροπή, καθώς και μεγαλύτερο έρεισμα για αλλοίωση του θεσμού των ορκωτών δικαστηρίων που πρωτοεμφανίστηκε μόλις στο Σύνταγμα της Τροιζήνας.

Σε κανένα όμως συνταγματικό κείμενο δεν είχε ποτέ αναφερθεί ότι μπορούσαν ορισμένα κακουργήματα να δικάζονται μόνο από τακτικούς δικαστές και μάλιστα μερικά από μονοπρόσωπα Εφετεία Κακουργημάτων!

ΕΠΙΛΟΓΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Στο σύνολο της παρούσας, έγινε μια προσπάθεια να αποδοθεί, αφενός εν ευρεία εννοία, η έννοια της δικαιοσύνης στο πέρασμα του χρόνου, και αφετέρου να κατανοηθεί η συσχέτιση αυτής με την απονομή ποινικής δικαιοσύνης μέσω των γεγραμμένων στο Σύνταγμά μας. Θα μπορούσε ίσως να λεχθεί για τον έλληνα συντακτικό νομοθέτη, αναφορικά με τον θεσμό της δικαστικής εξουσίας, ότι στο πέρασμα σχεδόν δύο αιώνων έχει τηρήσει σχετικώς ίδια πορεία, με ορισμένες καίριες αποκλίσεις.

Στη νεώτερη Ιστορία, μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, δόθηκε πανευρωπαϊκώς το στοίχημα της εδραίωσης του κράτους δικαίου με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην φτάσει ξανά η ανθρωπότητα σε ανάλογες φρικαλεότητες. Ωστόσο, δυστυχώς η χώρα μας, συγκρίσει με τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό κόσμο, αντιμετώπισε περίπου μισό αιώνα πολιτικών αναταραχών, με αποτέλεσμα να κλονισθεί όχι μόνον το συνταγματικό δίκαιο, αλλά και η ποινική δικαιοσύνη, διότι όπως πολύ εύστοχα αναφέρει ο Μιχάλης Μιχόπουλος στο βιβλίο του «Η απονομή της Δικαιοσύνης στην Ελληνική Συνταγματική Ιστορία» σε κάθε περίοδο ανωμαλίας ο ποινικός κώδικας και η ποινική δικονομία είναι τα χειρουργικά εργαλεία ακρωτηριασμού των ατομικών μας δικαιωμάτων. Κατανοούμε λοιπόν ότι οι συνέπειες της κρατικής αστάθειας που αντιμετώπισε η χώρα μας αντικατοπτρίζεται στην πληγή των ατομικών μας δικαιωμάτων μέσω της απονομής δικαιοσύνης.

Δυστυχώς το δικαστικό σώμα, όχι μόνον επέτρεψε την υποδαύλιση της ορθής απονομής δικαιοσύνης με τον Νόμο 1649/1986, αλλά με το με το Πρακτικό 4/1984, της ολομέλειας του εφετείου Αθηνών προκάλεσε το κοινό περί δικαίου αίσθημα του Έλληνα απλού πολίτη

Αφού δεν θα ήταν παράτολμο να πούμε ότι ενήργησε με αυστηρό γνώμονα το δικό του συμφέρον και όχι αυτό της δικαιοσύνης και του ελληνικού λαού.

Πρέπει ιδιαιτέρως να τονιστεί ότι μια τέτοια εξέλιξη στην απονομή της δικαιοσύνης δεν θέτει μόνο προβλήματα ασφαλείας του δικαίου και κλονισμού της εμπιστοσύνης του πολίτη προς την κραταιάν αυτή εξουσία, αλλά, μετά βεβαιότητας, πριονίζει τα θεμέλια του κράτους δικαίου.

Ας ελπίσουμε ότι ο επόμενος συντακτικός νομοθέτης θα προχωρήσει με θάρρος στην κατάργηση των εξαιρέσεων που έγιναν κανόνες και θα καταστήσει τον κανόνα μόνιμο για να επανέλθει η αρχή της εμπιστοσύνης στον ευνομούμενο πολίτη,

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

- Μιχόπουλος Μιχάλης, Η απονομή της Δικαιοσύνης στην Ελληνική Συνταγματική Ιστορία, Εκδόσεις Αντ. Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005.
- Κάλφας Βασίλης, Ζωγραφίδης Γιώργος, Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι, τρίτη έκδοση, Πατάκης , 2006
- Κυριτσάκη Ιωάννα, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εξωτερικές Σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης , δεύτερη έκδοση, Σάκκουλας, 2011
- Λουδοβίκος Νικόλαος, Θεολογική ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, πέμπτη έκδοση , Πουρναράς,2003
- Παπαδαμάκης Αδαμ, Ποινική Δικονομία, πρώτη έκδοση, Σάκκουλας 2017
- Πουλής Παναγιώτης , Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου και Θεσμών , τρίτη έκδοση, Σακκουλας , 2007
- Ρούκουνας Εμμανουήλ, Διεθνής Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων , τέταρτη έκδοση, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1995
- Σπυρόπουλος Φίλιππος, Εισαγωγή στο Συνταγματικό Δίκαιο, τεταρτη εκδοση, 2006, Σάκκουλας
- Φαρσεδάκης – Σατλάνης, Εισαγωγή στο Γενικό Ποινικό Δίκαιο, τομος α' , δευτερη εκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013
- Giddens Anthony, Κοινωνιολογία, τρίτη έκδοση, Gutenberg , Γιώργος και Κωστας Δαρδανός , 2009
- Neveu, Eric, Κοινωνιολογία των κοινωνικών κινημάτων και ιστορίες κινημάτων από το Μεσαίωνα μέχρι σήμερα, δεύτερη έκδοση , Σαββάλας, 2010

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

- Blackson Thomas, Ancient Greek Philosophy , From the Presocratics to the Hellenist Philosophers, first edition , Wiley – Blackwell, 2016
- [S. Marc Cohen](#) , [Patricia Curd](#) , [C. D. C. Reeve](#) , Readings to Ancient Greek Philosophy, From Thales to Aristotle, 2007, fourth edition
- Braudel Fernand, Grammaire des civilisations , Champs notoire, Paris, 2014

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

<http://www.nbonline.gr/journals/6>

<http://www.greek->

[language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/filosofia/page_042.html?prev=true](http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/filosofia/page_042.html?prev=true)

<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

[https://www.google.com.cy/search?biw=931&bih=426&tbm=isch&sa=1&ei=NxAcWp76CYLXasmrrOgI&q=%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B1+%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CF%82+%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%82+&oq=%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B1+%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CF%82+%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%82+&gs_l=psy-](https://www.google.com.cy/search?biw=931&bih=426&tbm=isch&sa=1&ei=NxAcWp76CYLXasmrrOgI&q=%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B1+%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CF%82+%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%82+&oq=%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%B1+%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CF%82+%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%8D%CE%BD%CE%B7%CF%82+&gs_l=psy-ab.3...2710.7772.0.8071.30.21.1.0.0.0.461.3449.0j4j7j2j1.14.0...0...1c.1.64.psy-ab..15.7.1715...0j0i8i30k1j0i24k1.0.JoYLFvvDnUs#imgrc=oWQh1Goz3pc1FM:)

[ab.3...2710.7772.0.8071.30.21.1.0.0.0.461.3449.0j4j7j2j1.14.0...0...1c.1.64.psy-](http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/filosofia/page_042.html?prev=true)

[ab..15.7.1715...0j0i8i30k1j0i24k1.0.JoYLFvvDnUs#imgrc=oWQh1Goz3pc1FM:](http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/)

